

ΣΤΕΡΓ. Γ. ΣΠΑΝΑΚΗ

**Η ΒΙΚΕΛΑΙΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΑΙ Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ**

Όμιλία που οργανώθηκε
από το Δήμο Ήρακλείου
στη Βασιλική του Αγίου
Μάρκου στις 5 Ιουλίου 1978

ΉΡΑΚΛΕΙΟΝ 1978

Ἡ Βικελαία Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Ἡρακλείου εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα καὶ χρήσιμα Ἰδρύματα τῆς πόλης μας. Πολλὰς γενιὰς Ἡρακλειωτῶν «ἔχουν καταφύγει» στὴ «Βικελαία», ὅπως τὴν ὀνομάζουμε πολλοὶ οἰκεῖα, ἢ ἔχουν στείλει σ' αὐτὴ τὰ παιδιά τους γιὰ νὰ διαβάσουν ἓνα βιβλίο ἀπὸ τὰ πολλὰ, ὀρισμένα σπάνια, δυσεύρετα ἢ μοναδικὰ, βιβλία ποὺ διαθέτει ἢ δανεῖζει.

Φυσικὰ ἀγνοοῦμε τὴν ἱστορία τοῦ Πνευματικοῦ αὐτοῦ Ἰδρύματος, ὅπως ἀγνοοῦμε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες καὶ τὴν ἱστορία γενικὰ τοῦ τόπου μας, τόσο τὴ μεγάλη ὅσο καὶ τὴ μικρή.

Γιὰ νὰ καλυφθεῖ αὐτὸ τὸ κενὸ ζήτησε ὁ Δῆμος ἀπὸ τὸν γνωστὸ ἱστορικὸ κ. Στέργιο Σπανάκη, ἢ συμβολὴ τοῦ ὁποῖου στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα τῆς πόλης μας εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικὴ, νὰ κάνει μιὰ διάλεξη γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Βικελαίας Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης μὲ τὴν εὐκαιρία μιᾶς ἐκθεσης ποὺ ὁργανώθηκε γιὰ τὴν παρουσίαση σπάνιων καὶ δυσεύρετων βιβλίων τῆς Βιβλιοθήκης μας.

Τὸ κείμενο τῆς σημαντικῆς αὐτῆς διάλεξης παρουσιάζουμε στὸ φυλλάδιο αὐτὸ μὲ τὴν πεποίθηση πὼς βοηθοῦμε ἔτσι στὴν ἔρευνα τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας μας.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΚΑΡΕΛΛΗΣ

Δήμαρχος Ἡρακλείου

Πρὶν μπούμε στὸ κύριο θέμα τῆς ἀποψινῆς ὁμιλίας θὰ ἤθελα νὰ πῶ μερικὰ λόγια γιὰ τὸ βιβλίο, τὸ μαγικὸ αὐτὸ ὄργανο τοῦ Πολιτισμοῦ. Πολλὲς φορές, ὅταν διαβάζω, μοῦ ἔχει γεννηθεῖ ἡ σκέψη : Πῶς θὰ ἔταν ὁ κόσμος ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ βιβλίο, ἡ γραφὴ γενικά.

Φαντάζομαι ἂν οἱ κάτοικοι τῆς Κνωσοῦ, τῆς Φαιστοῦ καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς ἀρχαίας Κρήτης εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ γράφουν βιβλία γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ σκέψη τῶν μινωικῶν ἀνθρώπων, πόσα πράγματα θὰ ξέραμε γιὰ τὸν ἀπαράμιλλο πολιτισμὸ τους, ποὺ βουβά μᾶς μιλοῦν γι' αὐτὸ τὰ ἐξαισία ἔργα των, ποὺ θαυμάζομε στίς προθήκες τῶν Μουσείων.

Τὸ βιβλίο εἶναι τὸ Ταμεῖο, ποὺ ὄχι μόνο διαφύλαξε τὴν ἀνθρώπινη σκέψη καὶ τὴν ἀκριβοπληρωμένη πεῖρα ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνέπτυξε γιὰ νὰ φτάσει στὴ σημερινὴ βαθμίδα τῆς.

Στὸ «Ἀττικὸ Ἡμερολόγιο» τοῦ Ἀσωπίου τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνα ἕνας φίλος τοῦ βιβλίου εἶχε γράψει τοῦτα τὰ σοφὰ λόγια :

«Τὸ βιβλίο! ὁ διαρκὴς καὶ ἀχώριστος φίλος καὶ σύντροφος τοῦ πραγματικοῦ ἀνθρώπου. Χωρὶς τὸ βιβλίο οἱ γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἦταν πενιχρές. Μὲ τὸ βιβλίο ἐρχόμαστε σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἀριστοὺς ὅλων τῶν ἐποχῶν. Τὸ βιβλίο ξετυλίγει μπροστὰ μας ὅλη τὴ σοφία καὶ τὴν πεῖρα τοῦ παρελθόντος. Τὸ βιβλίο χτυπᾷ τὴν ὑπερφίαλη ἐθνικὴ φιλαυτία διδάσκοντας, ὅτι ἡ πρόοδος ποὺ ἐπῆλθε στὰ γράμματα, στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴν τέχνη δὲν συντελέστηκε ἀπὸ ἓνα καὶ μόνο λαὸ ἀλλὰ ἀπὸ πολλοὺς. Ὅτι ἡ πρόοδος τῶν λαῶν τῆς Γῆς εἶναι μωσαϊκόν, πάνω στὸ ὁποῖο ἐργάστηκαν τόσες φυλές καὶ τόσες γενεὲς ἀνθρώπων.

Τὸ βιβλίο διδάσκει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει μέσα του θεία καὶ ἄσβεστη δάδα, ποὺ τὸν φωτίζει νὰ βαδίζει μπροστὰ, κι ὅταν ἀκόμη χάνεται στὸ σκοτάδι. Τὸ βιβλίο εἶναι ὁδηγὸς τῆς νεότητος καὶ τέρψης καὶ παραμυθία τῶν γηρατειῶν, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο παράταση τῆς ζωῆς.

Τὸ βιβλίον ἀμβλύνει τὰ πάθη καὶ ἀνακουφίζει στὶς δοκιμασίες. Χωρὶς τὸ βιβλίον ἡ Ἐπιστήμη θὰ ἦταν στάσιμη, ἡ Φιλοσοφία χωλὴ καὶ τὰ πάντα θὰ ἐκάλυπτε σκότος Κιμμερίας νύχτας.

Χωρὶς τὸ βιβλίον, στερημένος ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς γνώσης καὶ τῆς σοφίας, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔπασχε κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴ διάνοια, ὅπως πάσχει τὸ σῶμα ἀπὸ τῆ στερήσεως τῆς τροφῆς».¹

Τὸ βιβλίον στὰ παλαιότερα χρόνια, ποὺ δὲν ὑπῆρχε ἡ θαυματουργή, ἡ θεία τέχνη τοῦ Γουτεμβέργιου, ἦταν εἶδος μεγάλης πολυτέλειας. Προνόμιο τῶν πλουσίων, γιατί γραφόταν μὲ τὸ χέρι. Ὑπῆρχε ὁλόκληρη τάξη ἀνθρώπων, οἱ λεγόμενοι κωδικογράφοι, ποὺ μοναδική δουλειά των ἦταν νὰ ἀντιγράφουν βιβλία. Καὶ τέτοιους ἔχει νὰ ἐπιδείξει πολλοὺς ἡ Κρήτη μας, ποὺ πάντα πρωτοστάτησε στὰ γράμματα καὶ στὴ διανόηση. Καὶ τέτοιοι ἀναφέρονται πολλοὶ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης. Ὁ πρωτόπαπας τοῦ Χάντακα Ἰωάννης Συμεωνάκης, ὁ Πέτρος Λομπάρδος, ὁ Ταβουλάρης ἀπὸ τὸ Ἀξέντι τοῦ Μονοφατισίου² ὁ Γαλακτίων Μαδαράκης, ὁ Μιχαήλ Ἀποστόλης, ὁ Μιχαήλ Λυγίζος, ὁ Ἀντώνιος Καλοσυνᾶς³ καὶ τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι. Ἡ Γόρτυνα ἦταν ἀναγνωρισμένο κέντρο κωδικογραφίας.

Ἡ συγκέντρωση κωδίκων, δηλαδὴ χειρογράφων βιβλίων, ἦταν πρόνομιο ἀποκλειστικὸ τῶν πλουσίων καὶ οἱ βιβλιοθήκες ποὺ ἔχουν δωρηθεῖ στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀγ. Μάρκου τῆς Βενετίας προέρχονται ἀπὸ τοὺς πλούσιους Βενετούς.

Μὲ τὴν ἀνακάλυψη τῆς τυπογραφίας μὲ κινητὰ στοιχεῖα τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 15ου αἰώνα, ἔγινε δυνατὴ ἡ ἐκτύπωση πολλῶν ἀντιτύπων συγχρόνως, μὲ στοιχεῖα ὁμοιόμορφα καὶ καθαρὰ, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ βιβλίου ἔγινε προσιτὴ καὶ σὲ φτωχὰ βαλάντια. Τὸ 1476 τυπώθηκε στὸ Μιλάνο ἡ Γραμματικὴ τοῦ Λασκάρως μὲ ἑλληνικὰ στοιχεῖα, ποὺ χαράχτηκαν καὶ χύθηκαν ἀπὸ τὸν Κρητικὸ τεχνίτη Δημήτριο. Ὁ Κρητικὸς ἐπίσης Ζαχαρίας

1. Βλ. ἐφημ. «Ἀυγή» 21 - 12 - 1977

2. Βλ. Β. ΛΑΟΥΡΔΑ, Κρητικὰ Παλαιογραφικά, Κρητ. Χρονικὰ Β' 539

3. Βλ. Β. ΛΑΟΥΡΔΑ, Κρητικὰ Παλαιογραφικά, Κρ. Χρον. Δ' 233, ἐξ.

Καλέργης ίδρυσε στὴ Βενετία τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ τυπογραφεῖο τὸ 1499. Ὅσα βιβλία τυπώθηκαν τὸ 15^ο αἰῶνα χαρακτηρίζονται ἀρχέτυπα. Ὁ διεθνὴς ὄρος εἶναι ἡ λατινικὴ λέξις Incunabula ποὺ σημαίνει τὰ γεννοφάσκια τοῦ μωροῦ.

Τὴν παράδοση αὐτὴ τῆς τυπογραφίας τῶν Κρητικῶν διαιώνισε στὴν ἐποχὴ μας ὁ ἐπίσης Κρητικὸς—καταγόταν ἀπὸ τὴ Γεράπετρο — Καρπαθάκης, ποὺ ίδρυσε τὸ γνωστὸ μας στοιχειοχυτήριο, ποὺ τροφοδοτοῦσε μὲ τυπογραφικὰ στοιχεῖα ὅλα τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα.

Μὲ τὴν ἀνακάλυψη τῶν νέων συστημάτων ἐκτύπωσης κειμένων καὶ εἰκόνων μὲ φωτοσύνθεση καταργοῦνται στὸ μέλλον τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα μετάλλου, καὶ μὲ τὴν ἐκτύπωση σὲ εἰδικὰ πιεστήρια μὲ πολλὰ χρώματα ἔχει προχωρήσει ἀφάνταστα ἡ παραγωγὴ ἑντυπου ὑλικοῦ σὲ τελειότατη ἐμφάνιση. Καὶ τὸ βιβλίο σήμερα ἀποτελεῖ ἓνα καλλιτέχνημα, ποὺ δὲν διδάσκει μόνον ἀλλὰ καὶ τέρπει μὲ τὴν τελειότατη εἰκονογράφηση.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΚΕΛΑΣ
1835 - 1908

Ο ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΚΕΛΑΣ
ΚΑΙ Η
«ΒΙΚΕΛΑΙΑ» ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἐγκαινιάζοντας τὴν Ἐκθεση τῶν παλαιῶν Βιβλίων τῆς Βικελαίας Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Ἡρακλείου, νομίζω πὼς πρέπει νὰ κάνουμε μιὰ ἀναδρομὴ στὴν ἱστορία τῆς Βιβλιοθήκης αὐτῆς, πὼς καὶ πότε ἱδρύθηκε, ποιοὶ ἦταν οἱ ἱδρυτές της, ποιά ἦταν ἡ σταδιοδρομία της ἢ μᾶλλον οἱ περιπέτειές της μέχρι σήμερα.

Ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς Βικελαίας ὀφείλεται στὸν πρῶτο δωρητὴ της, τὸ Δημήτριο Βικέλα, τὸ γνωστὸ λόγιό τῆς δεύτερης πενηκονταετίας τοῦ 19 αἰῶνα.

Ποιὸς ἦταν ὁ Βικέλας καὶ γιατί δώρησε τὴν πλουσιότατη καὶ ἐκλεκτὴ βιβλιοθήκη του στὸ Δῆμο Ἡρακλείου;

Ὁ πατέρας του, ποὺ δὲν ξέρομε τὸ ὄνομά του, καταγόταν ἀπὸ τὴν ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τῶν Μπεκέλλα τῆς Βέρροιας τῆς Μακεδονίας. Ἀρχικὰ ὑπόγραφε Μπικέλας. Ἀργότερα καθιέρωσε τὴ γραφὴ Βικέλας. Στὶς εὐρωπαϊκὲς γλώσσες διατήρησε τὴν ἀρχικὴ γραφὴ Bikelas. Τὸ Μπικελάδικο ἀρχοντικὸ τῆς Βέρροιας σωζόταν τὴν ἐποχὴ τοῦ Δημ. Βικέλα μὰ τὸ ὄνομα Βικέλας δὲν ὑπῆρχε πιά στὴ Βέρροια. Γιατὶ ἡ οἰκογένεια Βικέλα ἦταν μιὰ κοσμοπολίτικη οἰκογένεια ἐμπόρων, ποὺ ἡ ἔδρα τῶν ἄλλασσε ἀνάλογα μὲ τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στὴν Ὁδησσό, στὴ Σύρα, σπουδαῖο ἐμπορικὸ κέντρο τότε, στὸ Τριέστι, στὸ Λονδίνο τέλος.

Ὁ πάππος Δημήτριος, ὑφασματέμπορος, εἶχε ἐγκατασταθεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ ἀδελφὸς του Νικόλαος εἶχε ἐγκατασταθεῖ στὴ Βουδαπέστη καὶ οἱ δυὸ κόρες του παντρεύτηκαν μὲ Οὐγγρους ἀλλὰ τὰ παιδιὰ τῶν διατήρησαν τὸ ἐπώνυμο Bekella. Ὁ Otto Bekella ἦταν Doctor Philosophie, Magister Pharmacie. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ πατέρα του Κωνσταντῖνος Βικέλας

σπούδασε νομικά στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοὺς πρῶτους φοιτητὲς τῆς Νομικῆς Σχολῆς. Ὑπηρέτησε εἰσαγγελέας Πρωτοδικῶν μέχρι τὸ 1845, ὁπότε ἐγκατέλειψε τὴ δημόσια ὑπηρεσία καὶ δικηγοροῦσε. Μὲ τὴ δικηγορία ἀπόκτησε μεγάλη περιουσία. Ἀσχολήθηκε μὲ τὴ συγγραφὴ νομικῶν βιβλίων. Δοκίμιον περὶ ἀνακρίσεως (1841), Μελέται τῆς Ποινικῆς Δικονομίας (1862), Ὁ Δικαστικὸς Ὁργανισμὸς καὶ ἡ Πολιτικὴ Δικονομία (1884) καὶ ἄλλα. «Ὁ ἀδελφὸς τοῦ πατέρα μου Κωνσταντῖνος ἐνέγραψε πρὸ ἐμοῦ τὸ ὄνομά μας εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων» ἀναφέρει ὁ Βικέλας στὰ Ἀπομνημονεύματά του⁴.

Ἀλλὰ καὶ ὁ πατέρας του ἦταν ἐγγράμματος ἀρκετά. «Ὁ πατὴρ μου ἦτο κάτοχος τῆς Ἑλληνικῆς καὶ συχνάκις μ' ἐβοήθη πρὸς ὑπερπήδησιν δυσκολιῶν εἰς τὰς ἐξηγήσεις μου. Ἐγνώριζε καὶ τὴν Ἰταλικήν, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο καθὼς σήμερον ἡ Γαλλική, ὥς συμπλήρωμα ἐλευθερίου ἀγωγῆς».⁵

Ὑπῆρχαν ὅμως ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Βικέλα καὶ ράφτες καὶ φουρνάρηδες, ποὺ τοὺς ἀνακάλυψε ὁ Δ. Βικέλας στὶς περιηγήσεις του στὴν Ἀθήνα καὶ στὸν Τύρναβο.

Ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκογένεια τῆς μητέρας του Σμαράγδας, ἡ οἰκογένεια Μελᾶ ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, εἶχε διαπρέψει στὰ γράμματα. Ἡ μητέρα τῆς μητέρας τοῦ Βικέλα ἦταν κόρη τοῦ Φαναριώτη Μιχαὴλ Βασιλείου, φίλου τοῦ Κοραῆ⁶. Καὶ ἦταν ἀρκετά μορφωμένη ὥστε νὰ γράφει στὰ γερατειά της στιχουργήματα στὰ λευκώματα τῶν ἐγγονῶν της⁷. Ἡ μητέρα του Σμαράγδα Μελᾶ «ἐγνώριζε ἐκ στήθους τὰ ἐκλεκτότερα ποιήματα τῶν τότε συγχρόνων ποιητῶν, τὰ ὁποῖα ἠρέσκετο νὰ μοῦ ἀπαγγέλλῃ. Δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἡ μητέρα μου μὲ ἀνέθρεψε διὰ στίχων».⁸ «Ἐκεῖνη ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλός μου μέχρι τῆς ἡλικίας ἐπτὰ ἐτῶν»⁹.

4. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, Ἡ Ζωή μου σ. 69

5. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 69

6. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 67

7. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 68

8. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 64

9. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 69

Ὁ ἀδελφὸς τῆς μητέρας του Λέων Μελάς εἶναι γνωστός στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Σπούδασε νομικὰ στὸ πανεπιστήμιο τῆς Πίζας. Ἦταν ἄριστος ποινικολόγος καὶ διορίστηκε καθηγητὴς τοῦ ποινικοῦ Δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ τέλος ὑπουργὸς Δικαιοσύνης καὶ ὀρίστηκε εἰσηγητὴς γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ Συντάγματος τοῦ Ὁθωνα τὸ 1843.

Ἀλλὰ ἀπαγορευτέθηκε ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, καὶ ἔγινε συνεταιρὸς μὲ τὸν ἀδελφὸ του Βασίλειο στὸ σιτεμπόριο στὸ Λονδίνο. Ἐκεῖ τοῦ ἔμεινε καιρὸς νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ συγγραφὴ. Ἐδημοσίεψε: Νύξεις πρὸς λύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, τὸ ἔμμετρο δράμα ὁ Διάκος, τὸ Μικρὸ Πλούταρχο, τὸ Ἐγκόλπιον τῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ ἄλλα κυρίως παιδαγωγικὰ καὶ πατριωτικά. Ἐνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα του ποὺ γαλούχησε γενεές Ἑλλήνων ἦταν ὁ Γεροστάθης.

Καὶ ὁ ἄλλος ἀδελφὸς τῆς μητέρας του, ὁ Βασίλειος Μελάς, παρ' ὅλο ποὺ ἦταν περισσότερο ἔμπορος, εἶχε μιὰ ἔμφυτη κλίση πρὸς τὴν «ἐλαφρὰ φιλολογία», ὅπως τὴ χαρακτηρίζει ὁ Βικέλας.¹⁰ «Ἐἶχε τὴν εὐκολίαν περὶ τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν χάριν τοῦ στιχοῦργοῦ».¹¹ Ἀσχολοῦνταν καὶ μὲ τὴ σύνθεση αἰνιγμάτων, γιὰ νὰ διασκεδάζει τοὺς ἐπισκέπτες του στὶς ἐσπερινὲς συναθροίσεις Ἑλλήνων τοῦ Λονδίνου. Ἐνα ἀπὸ τὰ αἰνίγματα αὐτὰ εἶναι καὶ τοῦτο :

ποῖο σπίτι κατοικοῦν σοφοὶ

μικροὶ τε καὶ μεγάλοι

ποὺ μεταξὺ των εἶν' βωβοὶ

καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους λάλοι;

(βιβλιοθήκη)¹²

Τέτοιος ἦταν ὁ κύκλος μέσα στὸν ὁποῖο γεννήθηκε, ἀνατράφηκε καὶ ἐργάσθηκε ὁ Βικέλας.

«Ἐν συνόλῳ ἢ πρὸς τὰ γράμματα κλίσις ἦτο κληρονομικὴ,

10. Δ. ΒΙΚΕΛΑ ὁ. π. σ. 245

11. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 252

12. Δ. ΒΙΚΕΛΑ ὁ. π. σ. 255

ὄχι μόνον στὴν γενεὰ τοῦ Μιχαὴλ Βασιλείου ἀλλὰ εἰς ὅλας τὰς οἰκογενείας, τῶν ὁποίων οἱ συνδυνασμοὶ ἀπέληξαν εἰς τὴν γέννησίν μου». ¹³

«Παιδιόθεν ἔτεινα πρὸς τὰ γράμματα, ὑπήκων λεληθότως εἰς γενεαλογικὰ αἷτια. Πρὸ πάντων ὅμως ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὴν μητέρα μου». Ἐκείνη ὑπῆρξε ὁ διδάσκαλός μου μέχρι τῆς ἡλικίας ἐπτὰ ἐτῶν». ¹⁴. «Ἡ μόρφωσις τῆς μητέρας μου δὲν ὑπελείπετο, ἀλλ' ὑπερτέρει τῆς τῶν συγχρόνων τῆς Ἑλληνίδων» ¹⁵.

Ἀλλὰ παρὰ τὴν πνευματικότητα τῆς πατρικῆς τοῦ οἰκογένειας, ὁ Δημήτριος Βικέλας εἶναι μᾶλλον δημιουργήμα τῆς μητρικῆς τοῦ οἰκογένειας τῶν Μελάδων. «Αἱ στεναὶ σχέσεις καὶ ἡ παιδιόθεν συμβίωσις ἐξηγοῦν τὴν προσκόλλησίν μου εἰς τὴν μητρικὴν οἰκογένειαν. Οἱ μητρόθεν συγγενεῖς μου ἀπετέλεσαν ἀνεκαθεν μέρος ἀναπόσπαστον τῆς υπάρξεώς μου ¹⁶.

Ὁ Δημήτρ. Βικέλας γεννήθηκε στὴν Ἑρμούπολη τῆς Σύρας στίς 15 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1835. Σὲ ἡλικία πέντε χρονῶν οἱ γονεῖς τοῦ ἐγκαταστάθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἐκεῖ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα. «Ἐκεῖ ἔλαβα τὰς πρῶτας σαφεῖς ἐντυπώσεις τῆς ζωῆς. Ἐκεῖ ἐδοκίμασα τὰς πρῶτας ἀληθεῖς θλίψεις. Ἐκεῖ ἔμαθα νὰ θαυμάζω καὶ νὰ ἀγαπῶ τὰ δένδρα, τὴν θάλασσαν καὶ τὸν οὐρανόν» ¹⁷.

Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ὁ πατέρας τοῦ ἐγκαταστάθηκε στὸν Ὁδησσό, ὅπου τὸν ἀκολούθησε. Ἀλλὰ οἱ δουλειᾶς δὲν πῆγαν καλὰ καὶ ξαναγύρισαν στὴ Σύρα. Ἐκεῖ ἐφοίτησε στὸ ἰδιωτικὸ σχολεῖο «Λύκειον» καὶ ἔπειτα στὸ δημόσιο Γυμνάσιο.

Οἱ συμμαθητὲς τοῦ παρατήρησαν τὴ φιλομάθειά του καὶ τὸν ἔλεγαν φιλόσοφο, καὶ γιὰ νὰ τὸν κοροϊδέψουν γράψαν τὴ λέξη αὐτὴ σ' ἓνα χαρτί καὶ τὸ καρφίτσωσαν στὴ ράχη του καὶ ἔπειτα τὸν περικύκλωσαν μὲ γέλοια καὶ φωνές. Ἐκεῖνος ὅμως

13. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 68

14. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 69

15. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 66

16. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 27

17. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 28

δὲν διέψευσε τὴ διάγνωση τῶν συμμαθητῶν του.

«Ὁ πλάνης βίος παιδιόθεν καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν ἀσθένειαι ἐξηγοῦν πῶς ἐνηλικιώθη χωρὶς νὰ ἀποκτήσω ἐνδεικτικὸν σχολείου ἢ ἀπολυτήριον οἷονδῆποτε. Τὴν στέρησίν των συνησθάνθη πολλὰκις καὶ οὔτε τὴν ἀναπλήρωσεν ἡ ἀπόκτησις τιμητικῶν διπλωμάτων». ¹⁸

Στὴ Σύρα, σὲ ἡλικία 16 χρόνων, δημοσίεψε καὶ τὸ πρῶτο του ἔργο : Ἑμμετρὴ μετάφραση τῆς τραγωδίας τοῦ Ρακίνα «Ἑσθήρ», ποὺ παίχτηκε ἐκεῖ, μὲ ὑποβολέα τὸν ἴδιο, τὸ 1851.

Παρ' ὅλη τὴν πρόωμη ἐπιτυχία του στὴ λογοτεχνία τὸν ἐπόμενο χρόνο 1852, σὲ ἡλικία 17 χρόνων πῆγε στὸ Λονδίνο, κοντὰ στὸ θεῖο του Βασίλειο Μελά, γιὰ νὰ ἐργαστεῖ στὸ ἐμπόριο τοῦ σταριοῦ. Οἱ θεῖοι του ἔκαναν εἰσαγωγὰς σιτηρῶν στὴν Ἀγγλία ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ τὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες σὲ μεγάλες ποσότητες.

Ὁ Βικέλας ἐργάστηκε ἀρχικὰ σὰν λογιστὴς στὸ κατάστημα τῶν θείων του, μὲ μισθὸ «πλέον ἢ ἐπαρκῆ». Ἀλλὰ τὸ περισσεύμα τὸ ἔστελνε γιὰ τὴ συντήρησι τῆς οἰκογένειάς του, γιατί δὲν πῆγαιναν καλὰ οἱ δουλειὲς τοῦ πατέρα του. «Θὰ στερηθῶ καὶ συναναστροφὰς καὶ διασκεδάσεις μέχρις οὗ ἀρχίσει ὁ πατήρ μου νὰ κερδίζει ἢ δὲ μήτηρ μου νὰ ζῇ ἀνέτως». ¹⁹ Μοῦ ἔλλειπεν ἡ ἐμπορικὴ ἰδιοφυΐα καὶ ὁ πόθος τοῦ πλούτου» λέει ὁ ἴδιος. ²⁰ «Ἀναχωρῶν ἀπὸ τὸ γραφεῖον ἔκαμνα καθ' ὁδὸν στίχους. Δὲν ἤμην γεννημένος διὰ τὸ ἐμπόριον. Δὲν εἶχα τὴν τάσιν τοῦ θησαυρίζειν. ²¹ Ὁ θεῖος δὲν ἔπαυε προσπαθῶν νὰ μὲ καταστήσει ἔμπορον ἄξιον τοῦ ὀνόματος» ²²

Ὑστερα ἀπὸ δέκα χρόνια ἐργασία ἀπόκτησε ἀπὸ τὴ δουλειὰ του τὸ πρῶτο του κεφάλαιο, 1000 ἀγγλικὲς λίρες. Σὲ ἡλικία 22 χρόνων ἐγίνε συνεταῖρος στὴν ἐταιρία τῶν θείων του καὶ

18. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 81

19. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 208

20. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 321

21. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 322

22. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 324

υπόγραφε για λογαριασμό της εταιρίας. Το όνομά του γράφτηκε στην επωνυμία της εταιρίας. Η περίοδος από το 1866 κι έπειτα ήταν περίοδος επικερδών επιχειρήσεων για την εταιρία. Το 1876 διαλύθηκε η εταιρία και ο Βικέλας άφισε όριστικά το εμπόριο, όπου ασχολήθηκε 24 χρόνια και μπορούσε να θεωρηθεί «ύλικώς ανεξάρτητος» σε ηλικία 41 χρονών. «Τὸ ἐμπορικόν μου στάδιον τὸ ἐθεώρουν πάντοτε ὡς παροδικόν. Ἐτρεφα τὴν μουσικὴν μου φιλοδοξίαν νὰ γίνῃ γνωστὸν τὸ ὄνομά μου διὰ τῶν γραμμάτων εἰς κύκλον εὐρύτερον καὶ κατὰ τρόπον διαρκέστερον.²³

Ἡ ἀπασχόλησή του στὴν ὑπηρεσία τοῦ κερδώου Ἑρμῆ δὲν τὸν ἐμπόδιζε ποτὲ νὰ θεραπεύει συγχρόνως καὶ τὸ Λόγιο Ἑρμῆ. Ὅταν τέλειωνε τὴν ἐμπορικὴ δουλειὰ παρακολουθοῦσε μαθήματα Βοτανικῆς στὴν Ἀνώτατη Πανεπιστημιακὴ Σχολὴ τοῦ Λονδίνου, τὸ University College, καὶ πῆρε δίπλωμα τιμῆς. Ὑστερα ἀπὸ τὴ Βοτανικὴ παρακολούθησε μαθήματα Ἀρχιτεκτονικῆς. Γλῶσσες ἤξερε τὰ ἀγγλικά, φυσικὰ τέλεια, τὰ γαλλικά πού εἶχε μάθει ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία, τὰ γερμανικά, ἀλλὰ οὔτε τὰ ἔγραφε εὐκόλα οὔτε τὰ μιλοῦσε ἐλεύθερα καὶ τὰ ἰταλικά, πού ὁ δάσκαλός του ἦταν ὁ ἐλληνιστὴς Luigi Settembrini, πού ἐγίνε ἐπειτα ὑπουργὸς τῆς Παιδείας. Παρόλο πού ἔζησε ἀρκετὰ χρόνια σὲ παιδικὴ ἡλικία στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ μπορούσε νὰ μάθει τὰ τούρκικα δὲν ἐφρόντιζε νὰ τὰ μάθει, γιατί νόμιζε, ὅτι αὐτὸ θὰ ἐσήμαινε ἀναγνώριση τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, κατὰ τὴν παιδικὴ κρίση του. Ἀλλὰ ἀργότερα ἔγραφε : *Λησμονοῦμεν ὅτι ἡ γνώσις τῆς τουρκικῆς θὰ ἀπετέλει, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὑπεροχὴν ἡμῶν ἀπέναντι τῶν Τούρκων.*²⁴ Μετανοεῖ ἐπίσης γιατί δὲν ἔμαθε καλὰ τὰ ρούσικα, ὅταν ἔμενε στὴν Ὁδησσὸ μὲ τὸν πατέρα του, παρ' ὅλο πού εἶχε συνηθίσει νὰ τὰ καταλαβαίνει καὶ νὰ τὰ μιλεῖ.

Ὑστερα ἀπὸ ὁλόκληρη ζωὴ πού ἔζησε στὴν Ἀγγλία εἶχε

23. Α. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 326

24. Α. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 88

ἐξοικειωθεί με τὸν ἀγγλικὸ τρόπο ζωῆς. Κι ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πνευματικὴ του μόρφωση, ἐνδιαφέρθηκε καὶ γιὰ τὴ σωματικὴ του ἄσκηση. Ἀσχολήθηκε με τὴν ξιφασκία, τὴν κωπηλασία καὶ πῆρε μαθήματα ἵππασίας. Κάθε πρωὶ ἔκανε τὸν περίπατό του στὰ περὶχωρα τοῦ Λονδίνου ἔφιππος.

Ὁ Βικέλας ἦταν συνεπὴς καὶ πρὸς τὶς κοινωνικὲς ὑποχρεώσεις. Ὅταν δὲν ὑπῆρχαν πιά λόγοι ποὺ τοῦ ἐπέβαλαν οἰκονομίες γιὰ νὰ βοηθήσει τὴ οἰκογένειά του, γιατί ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ πατέρα του βελτιώθηκε, δὲν ἀπόφευγε τὶς κοινωνικὲς διασκεδάσεις. «Ἀπέκτησα τότε ἐσπερινὴν περιβολὴν καὶ συνεπλήρωσα τὰ μαθήματα χοροῦ, ὅσα εἶχα λάβει κατὰ τοὺς παιδικοὺς μου χρόνους εἰς τὴν Ὀδησσόν, συχνάζων τὰς ἐσπέρας εἰς χοροδιδασκαλεῖον»²⁵.

Γιὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ Βικέλα δὲν ἔχομε ἀρκετὲς πληροφορίες. Ἀναφέρει μόνο ὅτι παντρεύτηκε τὴν μικρότερη ἀδελφὴ τῆς θείας του, συζύγου τοῦ θεοῦ του Βασιλείου Μελά, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει τὸ ἐπώνυμο τῆς οἰκογενείας της.

Ὁ Δημήτριος Βικέλας ἦταν ὁ πρωτότοκος γιὸς τῆς οἰκογένειας. Εἶχε 5 ἀδελφές. Ἡ πρώτη πέθανε σὲ μικρὴ ἡλικία στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ δεύτερη, ἡ Εὐφροσύνη, πέθανε σὲ ἡλικία 10 χρονῶν στὴν Ἑρμούπολη τῆς Σύρας. Ὁ Βικέλας ἦταν τότε 16 χρονῶν καὶ ἐσύνθεσε τὸ παρακάτω ἐπίγραμμα, ποὺ χαρακτὴκε στὸν τάφο της κατ' ἀπαίτηση τῆς μητέρας του :

*Ἐθαλλες ἐπὶ τοῦ κόσμου ἄνθος εὖοσμον κι ὠραῖον
ἀλλ' εἰς βάσανα καὶ λύπας ὁ Θεὸς νὰ ζῆς μὴ θέλων,
σ' ἤρπασεν ἀπ' τὰς ἀγκάλας τῶν φιλότατων σου γονέων
εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ν' αὐξήσης τὴν χορείαν τῶν ἀγγέλων.*²⁶

Ὑστερα ἀπὸ 4 μῆνες πέθανε στὴ Σύρα καὶ ἡ τρίτη ἀδελφὴ του Εἰρήνη σὲ ἡλικία 2 χρονῶν. Ἡ μητέρα του, μακρυὰ ἀπὸ τὸ σύζυγό της, ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς της, ἀντιμετώπισε μόνη τὰ πλήγματα αὐτὰ τῆς μοίρας, με μόνο τὸ θάρρος τοῦ γιου της.

25. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 274

26. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 145

«Ὁ καλὸς μου υἱός! Αὐτὸς ἦτο ἡ παρηγορία μου καὶ ὁ σύντροφός μου εἰς ὅλας τὰς δυστυχίας». ²⁷ Στὴ μητρικὴ αὐτὴ ἀγάπη ἀνταποκρίνονταν ἡ υἱικὴ στοργή. «Ἡ μήτηρ μου ἦτο ὁ πολικὸς ἀστήρ, ὁ διευθύνων καὶ ρυθμίζων τὰ βήματά μου εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς. Τὸ κέντρον περὶ τὸ ὁποῖον ἐστρέφετο ἡ ὑπαρξίς μου. ²⁸ «Οἱ δυνὸ αὐτοὶ ἀλλεπάλληλοι θάνατοι ἐπεσκίασαν τὰ πρόθυρα τῆς νεότητός μου. Τὸ διπλοῦν πένθος τῆς μητέρας μου ἐπέδρασεν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος μου» ²⁹. «Ἡ ἰδική μου νεότης δὲν διήλθε φαιδρά» ³⁰.

Ἡ τέταρτη ἀδελφὴ του ὀνομαζόταν Ἑλένη. Τῆς πέμπτης τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται. Τελευταῖο παιδί τῆς οἰκογένειάς του ἦταν ὁ ἀδελφός του Γεώργιος, γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἀναφέρει ἄλλες λεπτομέρειες. Ἡ οἰκογένειά του ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ ἀπέθανε ὁ πατέρας του παράλυτος καὶ ἡ μητέρα του τυφλή. Ἐκεῖ παντρεύτηκαν καὶ οἱ ἀδελφές του καὶ ὁ ἀδελφός του καὶ ἐκεῖ ἔκαμε καὶ ὁ ἴδιος τὴν «μονήρη φωλεάν» του καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τὸ 1908.

Ὅταν διαλύθηκε ἡ ἐμπορικὴ ἐταιρία τῶν Μελάδων τὸ 1876 ὁ Βικέλας, ποὺ ἦταν τότε 41 χρόνων, βρισκόταν στὸν κολοφῶνα τῆς πνευματικῆς του ἀκμῆς. Εἶχε μελετήσει ἀρκετά, γιατί, παράλληλα μὲ τὴν ἐμπορικὴ του ἀπασχόληση, παρακολουθοῦσε τὴν πνευματικὴ κίνηση τῆς ἐποχῆς. Ἦταν ἀπὸ τοὺς τακτικοὺς θαμῶνες τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ Λονδίνου, ἀπὸ τίς ὁποῖες δανειζόταν βιβλία καὶ τὰ διάβαζε ἀπληστα ἀκόμη καὶ στὸ κρεβάτι του, ὥστε νὰ βλάψει τὴν ὄρασίν του καὶ νὰ ἀναγκαστεῖ νὰ πάει στὸ γιατρό. Ἀναφέρει μάλιστα, ὅτι ὁ Ἄγγλος γιατρός ποὺ τὸν ἐξέτασε τοῦ «ἀπαρίθμησεν ὅλας τὰς ὀλεθρίας συνεπειάς τῆς τοιαύτης κακῆς συνηθείας», νὰ διαβάσει κανένας στὸ κρεβάτι. Ἀλλὰ ἀφοῦ τέλειωσε ὁ γιατρός μονολογώντας εἶπε : Δὲν ἀποκοιμοῦμε ποτὲ χωρὶς νὰ διαβάσω! Καὶ ὁ Βικέλας

27. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 158

28. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 177

29. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 160

30. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, ὁ. π. σ. 172

χαριτολογώντας προσθέτει : « Έννοείται ότι ακολούθησα το παράδειγμα και όχι τη συμβουλή του ιατροῦ μου ».

Όταν απόκτησε οικονομική άνεση τοῦ γεννήθηκε ἡ ἐπιθυμία νὰ ἔχει τὰ βιβλία δ ι κ ά τ ο υ ! Καὶ ἄρχισε νὰ ἀγοράζει πολλά, ἰδίως χρήσιμα στίς μελέτες του καὶ ὅσα ἀναφερόταν στήν Ἑλλάδα. Ἡ συσσώρευση τόσων βιβλίων, ποῦ δὲν πρόφθανε νὰ τὰ διαβάξει ὅλα, μοιάζει — λέει ὁ ἴδιος — πρὸς θησαύρισμα φιλαργύρου, ποῦ δὲν χρησιμοποιοῖ τὸν πλοῦτο του. Πολλὰ βιβλία ἅμα τὰ διαβάσει κανεῖς, καταντοῦν περιττὸ βάρος στὴ βιβλιοθήκη του καὶ πρέπει νὰ τὰ πουλήσει γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ. Ἀλλὰ « εἶναι δύσκολον νὰ ληφθεῖ τοιαύτη ἀπόφασις, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς ἀπόσβεσιν προσφιλοῦς παρελθόντος, πρὸς ἄρνησιν εὐγνωμοσύνης πρὸς φίλους παλαιούς, μετὰ τῶν ὁποίων συνεζήσαμεν καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐδηργετήθημεν » ³¹.

Καὶ ἔτσι συγκέντρωσε τὴν ἐκλεκτὴ καὶ πολύτιμη συλλογὴ τῶν βιβλίων, τῶν τόσο ἀγαπητῶν σ' ἐκεῖνο, καὶ τὰ πρόσφερε στὸ ἀναγεννόμενον Ἡράκλειο, μὲ τὴν ἐπίγνωση τῆς συμβολῆς τῶν στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῶν κατοίκων του.

Ὁ Βικέλας ἐταξίδευε πολὺ καὶ εἶχε γίνει γνωστὸς στὴν Εὐρώπῃ ὡς ἄ ν θ ρ ω π ο ς τ ῶ ν γ ρ α μ μ ά τ ω ν. Ὁ ἴδιος γράφει : « Εὐρίσκω ἀνοικτὰς τὰς φιλοξένους θύρας λογίων, τοὺς ὁποίους μὲ ὑπερηφάνειαν δύναμαι νὰ κατατάξω εἰς τὴν σειρὰν τῶν φίλων μου ». ³² Κάθε χρόνο τὸ καλοκαίρι ταξίδευε στὸ ἐξωτερικόν, προσπαθώντας παράλληλα νὰ ὠφελήσῃ μὲ τὰ ταξίδια τοῦ αὐτὰ τὸν τόπο του. Ἀλλὰ καὶ στὸ ἐσωτερικὸν ταξίδευε τακτικὰ γιὰ νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ κοντὰ τὴν Ἑλλάδα. Καρπὸς τῶν ταξιδίων τοῦ αὐτῶν εἶναι καὶ τὰ ταξιδιωτικὰ τοῦ βιβλία : Ἡ Σουηδία καὶ Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1894 ὁ Βικέλας βρισκόταν στὸ Παρίσι. Τότε γινόταν ἐκεῖ τὸ Διεθνὲς Ἀθλητικὸ Συνέδριο καὶ ὁ Πανελλήνιος Γυμναστικὸς Σύλλογος Ἑλλάδος τὸν διόρισε τηλεγρα-

31. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 272

32. Δ. ΒΙΚΕΛΑ, δ. π. σ. 280

φικῶς ἀντιπρόσωπό του. Ὁ Βικέλας, γνωστὸς γιὰ τὴ μόρφωσή του καὶ τὴ φήμη του, ἐπιβλήθηκε ὅσο κανένας ἄλλος σύνεδρος καὶ ἐγίνε τὸ κύριο πρόσωπο τοῦ Συνεδρίου σὰν ἐκπρόσωπος τῆς «Μητέρας τοῦ Πολιτισμοῦ».

Στὸ Συνέδριο ἐκεῖνο συζητήθηκε τὸ θέμα γιὰ τὴν ἀνασύσταση τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων, ποὺ εἶχε προτείνει ὁ Γάλλος ἱστορικὸς καὶ φίλαθλος βαρῶνος Πέτρος Κουμπερτέν. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἰδρύθηκε εἰδικὸ τμήμα τῆς Ὁργάνωσης καὶ ἐκλέχτηκε Πρόεδρος του ὁ Βικέλας. Μὲ τὴν ἐπιβολή του καὶ τὸ κύρος του ἀποφασίστηκε νὰ γίνουν στὴν Ἀθήνα οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες τὸ 1896. Μὲ ἀπλότητα καὶ εἰλικρίνεια εἶπε στὸ Συνέδριο : «Δὲν ἔχομεν τὰ μέσα νὰ τελέσωμεν ἐορτὰς μεγαλοπρεπεῖς. Ἀλλὰ τὸ ἐγκάρδιον τῆς ὑποδοχῆς θὰ ἀναπληρώσει τὰς πολλὰς ἐλλείψεις μας. Δὲν θὰ παράσχωμεν εἰς τοὺς ξένους μας διασκεδάσεις ἀξίας τῆς περιστάσεως, ἀλλὰ ἔχομεν νὰ δείξωμεν τὰ μνημεῖα καὶ τὰ ἐρεῖπια τῆς ἀρχαιότητος. Θὰ τοὺς ὀδηγήσωμεν ἐκεῖ ὅπου οἱ ἀρχαῖοι ἐτέλουν τοὺς ἐνδόξους ἀγῶνας των. Εἰς τὰ Ὀλύμπια, τὰ Ἴσθμια, τοὺς Δελφοὺς, τὴν Ἐπίδαυρον».

Τὸ Συνέδριο ἀποδέχτηκε τὴν πρόταση τοῦ Βικέλα καὶ ἀποφάσισε νὰ γίνουν οἱ ἀγῶνες στὴν Ἀθήνα. Ἐκλέχτηκε μιὰ διεθνὴς Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ὀργάνωσίν των μὲ πρόεδρο τὸ Βικέλα καὶ Γραμματέα τὸ βαρῶνο Κουμπερτέν, ποὺ πρῶτος αὐτὸς ἐπρότεινε τὴν ἀνασύστασιν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων σὲ διεθνῇ κλίμακα, ὅπως εἶπα.

Ἡ Ἑλλάδα τότε βρισκότανε σὲ ἄθλια οἰκονομικὴ κατάστασιν. Ὁ Διεθνὴς Οἰκονομικὸς Ἑλεγχὸς ἐπεβλήθηκε τὸ 1897. Καὶ ξεσηκώθηκε στὴν Ἀθήνα μεγάλη ἀντίδρασις γιὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἀγώνων. Ὁ Βικέλας ἦλθε στὴν Ἀθήνα καὶ κατόρθωσε, μὲ τὴν ὀλύμπια φυσιογνωμία του, νὰ κατασιγάσῃ τὴν ἀντίδρασιν καὶ νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες στὴν Ἀθήνα τὸ 1896 μὲ λαμπρὴ ἐπιτυχία. Πρόεδρος τῆς Διεθνoῦς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἀγώνων ἦταν ὁ ἴδιος.

Ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ ὁ Βικέλας ἐγκαταστάθηκε ὀριστικὰ στὴν Ἀθήνα καὶ ἀφιέρθηκε ὁλόψυχα σὲ κοινωφελῆ ἔργα. Τὸ 1899

ίδρυσε τὸν γνωστὸ στοὺς παλαιότερους ΣΥΛΛΟΓΟ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ. Ἐκδόθηκαν 100 ἀριθμημένα μικρὰ βιβλιαράκια ποικίλου περιεχομένου σὲ φτηνὴ τιμὴ γιὰ τὰ βαλάντια τῶν φτωχῶν, ποὺ ἀναμφισβήτητα προσφέραν πολὺτιμες γνώσεις μέσης μόρφωσης. Γι' αὐτὸ συνεχίστηκε ἡ ἐκδοσις τῆς Πράσινης Σειρᾶς. Ἀπὸ τὸν ἴδιο Σύλλογο ἐκδόθηκε τὸ 1928 καὶ τὸ ἱστορικὸ περιοδικὸ «Ἑλληνικά». Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου ἦταν, ὅσο ζοῦσε, ὁ Βικέλας.

Τὸ 1902 ἐτύπωσε καὶ κυκλοφόρησε σὲ δική του μετάφραση καὶ μὲ δικά του ἐξοδα τὰ Δανικὰ Παραμύθια τοῦ Ἄντερσεν. Μὲ πρωτοβουλία του ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο Σύλλογο τὸ 1903 τὸ ΣΧΟΛΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ἢ ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ καὶ ἡ ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΙΝΑΚΩΝ ΕΠΟΠΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ. Μὲ πρωτοβουλία τοῦ Βικέλα ἐγίνε τὸν ἴδιο χρόνον τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ Ἑκπαιδευτικὸ Συνέδριον καὶ κατὰ τὸ συνηθισμένον κάθε χρόνον ταξίδι του στὴν Εὐρώπῃ ἐξασφάλισε τὴ συμμετοχὴ ξένων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, ἐργοστασίων σχολικῶν ὀργάνων καὶ ἐκδοτικῶν οἰκῶν.

Ἡ προχωρημένη ἡλικία του δὲν ἐμποδίζει τὴν φιланθρωπικὴν του δραστηριότητα. Μὲ πρωτοβουλία του ἰδρύθηκε ὁ Οἶκος τῶν Τυφλῶν, γιὰ τὴν προστασία καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν δυστυχῶν αὐτῶν ἀνθρώπων. Τὸ 1906 ἡ Διεθνὴς Σχολικὴ Ἑκθεσις τοῦ Μιλάνου ἀπένειμε στὸ Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων τιμητικὸ δίπλωμα καὶ στὸ Βικέλα χρυσὸ μετάλλιον. Τὸ 1907 ὁ Σύλλογος ἐκδίδει τὸ περιοδικὸ ΜΕΛΕΤΗ, ἰδέα καὶ αὐτὴ τοῦ Βικέλα.

Ὁνειρό του ἦταν νὰ ἰδρύσῃ μιὰ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ. Τὸ 1907, ὁ πλούσιος Κωνσταντῖνος Σεβαστόπουλος ἄφισε ὅλη τὴν περιουσία του γιὰ τὴν ἰδρυσιν μιᾶς τέτοιας σχολῆς. Ὁ Βικέλας φρόντισε νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ θέλησις τοῦ διαθέτη καὶ ἰδρύθηκε ἡ ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΕΙΟΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ.

Ἀλλὰ ἡ ἀδυσώπητη μοῖρα κάθε ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ ἀκολουθοῦσε καὶ τὸν Βικέλα καὶ στίς 7 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1908, σὲ ἡλικία 73 χρόνων, ἔπαυε νὰ ζῇ καὶ νὰ ὀνειρεύεται φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα γιὰ τὴν πρόοδον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπέθανε ἀπὸ καρκίνο τοῦ ἥπατος.

Ἐκτὸς ἀπὸ τῆς ποικίλης δραστηριότητος ποὺ ἀνέφερα ὁ Βικέλας εἶχε καιρὸ νὰ ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴ λογοτεχνία. Καὶ ὑπῆρξε δόκιμος λογοτέχνης. Ἐδημοσίεψε ἀρκετὰ ἔργα πρωτό-τυπα καὶ μεταφράσεις. Πρῶτο τοῦ ἔργο εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ Ρακίνα «Ἐσθήρ». Τὸ δημοσίεψε στὴν Ἑρμούπολιν τὸ 1851. Ἄλλα ἔργα τοῦ εἶναι : Στίχοι, Περὶ Ἑλληνικῆς Φιλο-λογίας, Περὶ Βυζαντινῶν, Ἡ σύστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ τὰ ὅριά του, Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν, Περὶ Σκωτίας. Ὁ Λουκῆς Λάρας εἶναι ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματά του καὶ ἀπὸ τῆς γραμμῆς τοῦ ξαναζοῦν τραγικῆς σκηνῆς τοῦ Ἀγῶνα τῆς Παλιγ-γενεσίας. Μεταφράστηκε σὲ πολλὰς γλώσσας. Στὴ Βικελαία Βιβλιοθήκη ὑπάρχει ἀντίτυπο διορθωμένο ἀπὸ τὸν ἴδιον γιὰ δευτέρη ἐκδόσιν. Ἐχει κάνει μεταφράσεις ὅλων σχεδὸν τῶν γνωστῶν δραμάτων τοῦ Σαίξπηρ. Ἄλλα ἔργα τοῦ εἶναι : Διηγήματα, Διαλέξεις καὶ ἀναμνήσεις, Ἡ Σουηδία, Γυναικεία ἀγωγή κ.λπ. Ἐγραψε καὶ τὰ ἀπομνημονεύματά του μὲ τὸν τί-τλο : Ἡ Ζωὴ μου καὶ ἐκδόθηκε ὁ Α΄ τόμος.

Ὁ Βικέλας, ἀκολουθώντας τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς του, χρησι-μοποίησε στὰ δημοσιεύματά του τὴν καθαρεύουσα, ἀλλὰ μὴ καθαρεύουσα ὁμαλή, δίχως ἀκρότητες, κατανοητὴ. Στὰ ποιή-ματά του, στοὺς διαλόγους τῶν διηγημάτων τοῦ χρησιμοποιοῦσε τὴ δημοτικὴ. Ὁ Βικέλας καὶ ὁ Βιζυηνὸς λέγουν ὅτι μπο-ροῦν νὰ θεωρηθοῦν οἱ δημιουργοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ διηγήματος.

Μὲ λίγα λόγια : Ὁ Βικέλας ὑπῆρξε μὴ μεγάλη ἐθνικὴ φυ-σιογνωμία ποὺ ἄφησε ἐποχὴ στίς κυριότερες ἐκδηλώσεις τῆς Ἑθνικῆς Ζωῆς.

Ἀλλὰ πῶς καὶ γιατί ἄφησε τὴν πλουσιότατη γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ καὶ πολυτιμότερη βιβλιοθήκη τοῦ στὸ Δῆμον Ἡρακλείου καὶ δὲν τὴν ἄφησε οὔτε στὴ γενέτειρά του, τὴν Ἑρμούπολιν, οὔτε στὴν πόλιν τῆς καταγωγῆς του, τὴ Βέρροια; ³³

33. Σὲ φάκελο τοῦ Ἀρχαιολ. Μουσείου Ἡρακλείου μὲ τὴν ἐνδειξη «Διάφορα» σώζονται ὀκτὼ (8) ἐπιστολὰς τοῦ Δ. Βικέλα πρὸς τὸν Ἰωσήφ Χατζηδάκη, πρόεδρο τότε τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Ἡρακλείου, σχετικὲς μὲ τὴ σχεδιαζόμενη δωρεὰ τῆς Βιβλιοθήκης του. Χρόνολογού-

Τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ αἰῶνα μας τὸ Ἡράκλειο μὲ τὶς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Ἑβανς στὴν Κνωσὸ καὶ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ καταπληκτικοῦ Μινωικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τὶς ἀνασκαφὰς τῆς Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς στὴ Φαιστό, στὴν Ἀγ. Τριάδα, στὴ Γόρτυνα κ.λπ., τὸ Ἡράκλειο, ἐπαναλαμβάνω, εἶχε προβληθεῖ στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς παγκόσμιας ἐπικαιρότητας. Ὁ Βικέλας ἐπισκέφτηκε, λίγο πρὶν πεθάνει, τὸ Ἡράκλειο, εἶδε τὴν οἰκονομικὴν τὴν ἀνθρωπότητα, τὰ εὐρήματα τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν, ποὺ εἶχαν συγκλονίσει τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος καὶ μὲ τὸ εὐρὺ καὶ προνοητικὸ βλέμμα του διεῖδε τὸ μέλλον τῆς πόλεως αὐτῆς. Καὶ ἀποφάσισε νὰ δωρήσῃ σ' αὐτὴ τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸ τοῦ κάθε πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Τὴ βιβλιοθήκην του!

Ὅλα τὰ προσωπικὰ πράγματα τοῦ κάθε πνευματικοῦ ἀνθρώπου συνδέονται μ' αὐτὸν ποὺ τὰ χρησιμοποίησε. Μὰ τὰ βιβλία εἶναι δεσμοὶ ἄρρηκτοι. Ἀντικείμενα, ποὺ μὲ τὶς σημειώσεις καὶ τὶς παρατηρήσεις τοῦ μελετητῆ τῶν ἐκφράζουν τὶς κρίσεις του, τὶς ἀντιλήψεις του, τὸ βαθμὸ τῆς μόρφωσής του. Μελετώντας ἢ ἀπλῶς ξεφυλλίζοντας ἓνα τέτοιο βιβλίον σου φέρνει μπροστά σου ὁλοζώντανον τὸν ἰδιοκτήτην του, τὴ σκέψιν του. Καὶ μόνο ἀπὸ τοὺς τίτλους τῶν βιβλίων μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κατόχου τῶν. Ἀπὸ τὴν περιποίησίν των, ἀπὸ τὴν βιβλιοδεσίαν των μποροῦμε νὰ κρίνομε τὴν τάξιν του καὶ τὴ νοικοκυρυσύνην του. Ἡ ἰδιαίτερη περιποίησις ὁρισμένων βιβλίων δείχνει τὶς προτιμήσεις του.

Τὰ βιβλία τοῦ Βικέλα εἶναι ὅλα ἐκλεκτά, ποικίλου περιεχομένου, ποὺ δείχνουν τὴν εὐρύτητα τῆς μόρφωσής του. Περιποιημένα ὅλα, βιβλιοδετημένα, πολλὰ μὲ ἐκλεκτὰ δεσίματα καλλιτεχνῶν βιβλιοδετῶν τοῦ περασμένου αἰῶνα, ὑποδείγματα τῆς παλαιᾶς καλλιτεχνικῆς βιβλιοδεσίας, μὲ κοσμήματα καὶ ἀνθέμια στὸ κάλυμμα ἀπὸ καθαρὸ χρυσό, ποὺ διατηροῦνται θαυμάσια.

νται ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1907 μέχρι 16 Μαΐου 1908. Τὴν πληροφορίαν ὀφείλω στὸν κ. Θεοχ. Δετοράκη, ποὺ ἐτοιμάζει τὴ δημοσίευσιν τῆς ἀλληλογραφίας αὐτῆς.

Ἄς δοῦμε τώρα τὶς περιπέτειες τῆς Βικελαίας Βιβλιοθήκης στὸ πέρασμα τῆς ἐβδομηντάχρονης ζωῆς της.

Στὴ συνεδρίαση τῆς 18 Ἰουλίου 1908 τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἡρακλείου, ὁ πρόεδρος Ἀριστείδης Στεργιάδης «καθιστᾷ γνωστὸν εἰς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον, ὅτι ὁ ἐν Ἀθήναις ἐσχάτως ἀποθανὼν — ὅπως εἶπα ὁ Βικέλας ἀπέθανε στίς 7 Ἰουλίου 1908 — λόγιος Ἑλλήν Δημήτριος Βικέλας ἐκληροδότησε εἰς τὸν Δῆμον Ἡρακλείου τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, ἡ ὁποία θὰ ἀποσταλῇ ἐδῶ δαπάνῃ τῶν κληρονόμων καὶ προτείνει ἅφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἀποφασίσῃ τὸ Συμβούλιον ἂν ὁ Δῆμος ἀποδέχεται τὸ κληροδότημα, διότι ἐκ τοῦ νόμου ἀπαιτεῖται τοιαύτη δήλωσις, ἅφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τὴν βαθυτάτην τιμὴν τοῦ Δήμου πρὸς τὴν μνήμην τοῦ μεταστάντος καὶ τὴν βαθυτάτην αὐτοῦ θλίψιν διὰ τὴν ἀπώλειαν ἣν ὑπέστη τὸ Ἑλληνικὸν γένος καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Δημητρίου Βικέλα.

Τὸ Συμβούλιον ἀποδέχεται ὁμοφώνως καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης τὸ κληροδότημα καὶ ψηφίζει: νὰ ἐκφρασθῇ ὁ Δῆμος πρὸς τοὺς κληρονόμους τοῦ μεταστάντος τὴν βαθείαν τοῦ Δήμου θλίψιν, διὰ τὸν θάνατον τοῦ ὑπερόχου λογίου καὶ Ἑλλήνος πατριώτου καὶ δεύτερον νὰ τελεσθῇ δαπάνῃ τοῦ Δήμου ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ μεταστάντος». ³⁴

Ὅπως ἀναφέρει ὁ Δήμαρχος Μουσταφᾶς Δεληαχμετάκης στίς 15 Αὐγούστου ἐτελέσθη τὸ μνημόσυνο ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει ἂν ἐκφωνήθηκαν λόγοι ³⁵.

Στίς 9 Αὐγούστου 1908 ἡ Μόνιμη Ἐπιτροπὴ — ἔτσι λεγόταν τότε ἡ σημερινὴ Δημαρχιακὴ Ἐπιτροπὴ — ἀνέθεσε στὸν Κρητικὸ Ἰωάννη Δαμβέργη νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὸ Δῆμο στὴν παραλαβὴ τῶν βιβλίων, νὰ ὑπογράψῃ τὸ σχετικὸ πρωτόκολλο παραλαβῆς καὶ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν βιβλίων καὶ χορήγησε πίστωση 500 δραχ. γιὰ ἐξοδα συσκευασίας σὲ

34. Βλ. Πρακτικὰ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἡρακλείου τοῦ 1908, τόμ. 7ος σελ. 377

35. Βλ. Πρακτικὰ Μόνιμ. Ἐπιτροπῆς 20 - 8 - 1908, τόμ. 8, σελ. 13

κιβώτια καὶ ἔξοδα μεταφορᾶς ³⁶.

Ὁ Δαμβέργης μὲ ἐπιστολὴ τοῦ στὶς 27 Αὐγ. 1908 γνωρίζει στὸ Δῆμο, ὅτι παρέλαβε τὸ κληροδότημα ³⁷.

Ἡ Μόνιμη Ἐπιτροπὴ ἀποφασίζει νὰ ἀναρτήσῃ τὴ φωτογραφία τοῦ δωρητῆ «παρὰ τὰ βιβλία τοῦ δωρητοῦ καὶ ἐπιφυλάσσεται νὰ ἀποφανθῇ βραδύτερον ἐπὶ τῆς σκέψεως μαρμαρίνης προτομῆς τοῦ δωρητοῦ» ³⁸. Πέρασαν ἐβδομήντα ὁλόκληρα χρόνια καὶ δὲν ἀποφάνθηκε ἀκόμη ἡ Μόνιμη Ἐπιτροπὴ!

Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ κληροδοτήματος ἔβαλε σὲ μεγάλο μπελὰ τὸ Δῆμο, ποὺ ἂν καὶ πέρασε σχεδὸν ἓνας αἰῶνας δὲν τελείωσαν τὰ βάσανά του. Ἐνάμισυ χρόνο τὰ βιβλία ἔμεναν μέσα στὰ κιβώτια. Καὶ δὲν ἦταν λίγα. Σύμφωνα μὲ τὸ βιβλίο Εἰσαγωγῆς τῶν βιβλίων τῆς Βιβλιοθήκης ἡ δωρεὰ τοῦ Βικέλα ἀποτελεῖται ἀπὸ 4730 βιβλία. Ἐννοεῖται, ὅτι πρόκειται γιὰ τοὺς τίτλους τῶν βιβλίων, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλοὺς τόμους τὸ καθένα καὶ συνεπῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν τόμων εἶναι πολὺ μεγαλύτερος.

Ἀμέσως γεννήθηκε τὸ ἄλλοτο μέχρι σήμερα πρόβλημα τῆς στέγης τῆς Βιβλιοθήκης. «*Συζητουμένης τῆς ἐνοικιάσεως δημοτικῶν ἀστικῶν κτημάτων ὁ Δήμαρχος λέγει νὰ μὴ συμπεριληφθῇ εἰς τὴν ἐνοικίαν τῶν ιδιοκτησιῶν τοῦ Δήμου τὸ παλαιὸν δημοτικὸν κατάστημα, ἀλλὰ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ ἡ βιβλιοθήκη*» ³⁹. Ποῦ ἦταν τὸ παλιὸ αὐτὸ δημαρχεῖο δὲν ξέρω. Πάντως δὲν χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὴ στέγασιν τῆς Βιβλιοθήκης, ἀφοῦ στὴ συνεδρίαση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς 15 τοῦ Ὀκτωβρίου 1909 ὁ πρόεδρος ἀναφέρει, ὅτι ἡ Νομαρχία ἐδήλωσε στὸ Δῆμο, ὅτι θὰ παραχωρήσῃ «μίαν τῶν ἰσογείων αἰθουσῶν τοῦ Νομαρχιακοῦ καταστήματος διὰ νὰ γίνῃ ἐκεῖ ἡ ἐγκατάστασις τῶν δωρηθέντων βιβλίων». Τὸ Νομαρχιακὸν κατάστημα, ἡ παλιὰ Νομαρχία ποὺ πολλοὶ ἀπὸ σᾶς θὰ θυμοῦνται, ἦταν στὴ

36. Βλ. Πρακτικὰ Μόν. Ἐπιτρ. τῆς 9 Αὐγ. 1908, τόμ. 8 σελ. 4

37. Βλ. Πρακτικὰ Μόν. Ἐπιτρ. τῆς 3 Σεπτ. 1908, τόμ. 8, σελ. 25

38. Βλ. Πρακτικὰ Μόν. Ἐπιτρ. τῆς 3 Σεπτ. 1908, σελ. 25

39. Βλ. Πρακτικὰ Δημοτ. Συμβουλ. 15 Ὀκτ. 1909, τόμ. 8, σ. 265

μέση τοῦ σημερινοῦ πάρκου Θεοτοκόπουλου, στή θέση ποῦ ἦταν κατὰ τὴ Βενετοκρατία τὸ Palazzo del Generale. Ἡ πρώτη ἐγκατάσταση τῆς Βιβλιοθήκης ἔγινε στὰ ισόγεια αὐτὰ δωμάτια. Ἀλλὰ ὅπως ἀναφέρει ὁ πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀριστ. Στεργιάδης «τὰ παραχωρηθέντα δωμάτια εἶναι ἀνήλια καὶ ὑγρὰ καὶ ἤρξατο νὰ εἶναι καταφανὴς ἡ ἐκ τῆς ὑγρασίας βλάβη τῶν βιβλίων». ⁴⁰ Παρ' ὅλ' αὐτὰ ἡ Βιβλιοθήκη παρέμεινε στὰ ἀνήλια καὶ ὑγρὰ αὐτὰ δωμάτια ἄρκετὰ χρόνια. Εἶναι ἀτομικὴ μου μνήμη γιατί ἤμουνα τακτικὸς ἀναγνώστης της, ὅταν ἤμουν μαθητῆς στὸ Λύκειο «Κοραῖς» τὰ χρόνια 1918, 1919, 1920.

Τὸ Γενάρη τοῦ 1910, με πρόταση τοῦ Δημάρχου Δεληαχμετάκη, διορίστηκε Ἐφορος τῆς Βιβλιοθήκης ὁ Θεοδόσιος Οἰκονομίδης «κεκτημένος ὅλα τὰ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν προσόντα ἀντὶ μισθοῦ 100 δρχ. μηνιαίως», γιὰ νὰ ἀρχίσει τὴν καταγραφή καὶ τὴν ταξινόμηση τῶν βιβλίων καὶ τὴν τοποθέτησή των στὶς 12 βιβλιοθήκες, ποῦ ἔκαμε ὁ ἐπιπλοποιὸς Ἑμμαν. Καψετάκης ⁴¹. Συγχρόνως ὀρίστηκε ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει. Ἀλλὰ, ὡς φαίνεται, δὲν τὰ πῆγαιναν καλὰ καὶ ὑπόβαλε παραίτηση ποῦ ἔγινε δεκτὴ στὴ συνεδρίαση τοῦ Δημοτ. Συμβουλίου τῆς 7 Ἰουλ. 1911 ⁴².

Στὶς 4 τοῦ Μάρτη 1910 ἡ Μόνιμη Ἐπιτροπὴ ἀποφασίζει νὰ ὀνομαστεῖ ἡ Βιβλιοθήκη ΒΙΚΕΛΑΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ πρὸς τιμὴν τοῦ δωρητοῦ καὶ ἡ στρογγυλὴ σφραγίδα της ἔχει γύρω σὲ κύκλο αὐτὸ τὸν τίτλο καὶ στὸ κέντρο τὸ ἔτος 1910 καὶ ἓνα πυρσό, ἔνδειξη γιὰ τὸ πνευματικὸ φῶς τῶν βιβλίων.

Τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο τὸ 1910 ἀναθέτει στὴ Μόνιμη Ἐπιτροπὴ νὰ συντάξει καὶ νὰ θέσει «ἀμέσως εἰς ἐφαρμογὴν ἴδιον παρ' αὐτῆς ἐκπονηθεῖσόμενον Κανονισμόν, τοῦ ὁποῖου θεμελιώδης καὶ ἀπαρασάλευτος διάταξις πρέπει νὰ εἶναι, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ὁ δανεισμὸς βιβλίων εἰς οὐδένα ἐπ' οὐδενὶ ἀπολύτως λό-

40. Βλ. Πρακτικὰ Δημοτ. Συμβουλίου τῆς 11 Μαρτ. 1911, τόμ. 9 σ. 193

41. Βλ. Πρακτικὰ Μόν. Ἐπιτρ. τῆς 27 Ἰανουαρ. 1910, τόμ. 9 σ. 6 καὶ τῆς 8 Φεβρ. 1910 σελ. 10

42. Βλ. Πρακτικὰ Δημοτ. Συμβουλίου τῆς 7 Ἰουλ. 1911 τομ. 9 σελ. 287

γω»⁴³. Ὁ Κανονισμός ὑποβλήθηκε καὶ ψηφίστηκε ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο. Στις 29 Ἀπριλίου 1911⁴⁴.

Στις 6 Σεπτεμβρίου 1911 ἐκλέγεται Ἐπιτροπὴ τῆς Βιβλιοθήκης ἀπὸ τοὺς : Στέφανο Ξανθουδίδη, Ἰωάννη Τζοβενή καὶ Στυλ. Δεινάκη⁴⁵. Τὸ 1915 παραιτήθηκαν καὶ ἐκλέχτηκαν νέα μέλη οἱ : Ἰω. Σταυριδάκης, Ἐμμαν. Χρ. Γεωργιάδης, καὶ Μιχ. Γαλανάκης⁴⁶.

Τὰ ἐπόμενα χρόνια τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Βιβλιοθήκης ἐναλλάσσονταν ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπικρατοῦσα ἐκάστοτε πολιτικὴ κατάσταση, μεταφέροντας τὴν πολιτικὴ διαμάχη καὶ στὸ πνευματικὸ πεδίο, ποὺ ὑποτίθεται πὼς ἀνήκει ἡ Βιβλιοθήκη.

Ὁ Δῆμος ἐπρόβλεψε καὶ γιὰ τὴν ἀσφάλιση τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς πυρκαϊᾶς. Στις 12 τοῦ Ὀκτώβρη 1910 ἡ Μόνιμη Ἐπιτροπὴ ἐξουσιοδότησε τὸ Δήμαρχο νὰ ἀσφαλίσῃ τὴ Βιβλιοθήκη ἀντὶ 80.000 δραχ., ποσὸ ποὺ ἀντιπροσώπευε τότε 4000 χρυσὰ εἰκοσάφραγκα⁴⁷.

Τὸ 1912 τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο ἀπασχόλησε τὸ θέμα τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Ἡρακλείου⁴⁸. Ὁ Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος Ἡρακλείου ἰδρύθηκε ἀπὸ προοδευτικοὺς ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων γύρω στὰ 1880 καὶ συγκέντρωσε ἀρκετὰ καὶ ἐνδιαφέροντα τὴν Κρήτη βιβλία. Τελευταῖος πρόεδρος του ἦταν ὁ Ἰωσήφ Χατζηδάκης, ποὺ τὴν δραστηριότητά του ἀπορρόφησε ἡ ἀρχαιολογία, οἱ ἀνασκαφές καὶ ἡ ἱδρυση τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου καὶ παραμελήθηκε, ὡς φαίνεται, ἡ λειτουργία τοῦ Συλλόγου. Στὸ Πρακτικὸ τοῦ Δημοτ. Συμβουλίου στὶς 14 Ἰουλίου 1912 ἀναφέρονται : «Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον ἔχον ὑπ' ὄψει ὅτι ἐκ τῆς ἄλλοτε Βιβλιοθήκης τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου σ ὥ ζ ο ν τ α ι τ ὁ μ ο ι τ ι ν ἐς οἱ ὁποῖοι

43. Βλ. Πρακτικά 4 Ἀπριλ. 1910, τόμ. 9, σελ. 33

44. Βλ. Πρακτικά 24 Ἀπριλ. 1911, τομ. 9, σελ. 242

45. Βλ. Πρακτικά Μόν. Ἐπιτρ. 6 Σεπτ. 1911, τομ. 9, σελ. 347

46. Βλ. Πρακτικά, Μόν. Ἐπιτρ. 5 Μαρτ. 1915, τόμ. 11, σελ. 215

47. Βλ. Πρακτικά Μόν. Ἐπιτρ. 12 Ὀκτ. 1910, τομ. 9, σελ. 148

48. Βλ. Πρακτικά Δημ. Συμβ. 14 Ἰουλ. 1912, τόμ. 10, σελ. 172

φυλάσσονται εἰς τὰ γραφεῖα τῆς εἰσαγγελίας πλημμελῶς καὶ ὑπόκεινται εἰς φθοράν, καὶ ὅτι μετὰ τὴν σύστασιν τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης καλὸν θὰ ἦτο τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος βιβλία νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Δῆμον πρὸς πλουτισμὸν τῆς Βιβλιοθήκης, ἐκφράζει ὁμοφώνως τὴν εὐχὴν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ὅπως διατάξη νὰ παραδοθοῦν τὰ εἰρημένα βιβλία εἰς τὸν Δῆμον»⁴⁹.

Ἡ εὐχὴ εἰσακούστηκε καὶ στὸ βιβλίο Εἰσαγωγῆς τῆς Βιβλιοθήκης εἶναι καταγραμμένοι 1130 τόμοι βιβλία τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Ἡρακλείου. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι ποικίλου περιεχομένου. Ἀλλὰ ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ διατύπωση τοῦ παραπάνω πρακτικοῦ, τὰ βιβλία τοῦ Συλλόγου ἦταν περισσότερα.

Ἡ ἱδρυση τῆς Βικελαίας Βιβλιοθήκης προκάλεσε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀνθρώπων τῶν Γραμμάτων καὶ θέλησαν νὰ τὴν πλουτίσουν, δωρίζοντας σ' αὐτὴ τίς ἀτομικὲς βιβλιοθήκες τῶν. Καὶ ὑπάρχει μακρὺς κατάλογος τῶν δωρητῶν τῆς Βικελαίας, κυρίως Κρητικῶν.

Πρῶτος δωρητὴς εἶναι ὁ Ἰωάννης Λυμπρίτης, ἀπὸ τὴν παλιὰ καὶ ἱστορικὴ οἰκογένεια τοῦ Ἀγίου Θωμᾶ Μονοφατσίου. Μὲ τὴ διαθήκη του ἄφισε τὴν πλούσια βιβλιοθήκη του στὴ Βικελαία καὶ παραλήφθηκε τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1916. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 1670 τόμους βιβλία, ποὺ τὰ περισσότερα εἶναι ἱατρικά, τῆς ἐποχῆς τοῦ δωρητῆ καὶ μιὰ πλήρης σειρὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀπὸ τίς πολύτιμες ἐκδόσεις τῆς Λειψίας.

Ἡ Βικελαία Βιβλιοθήκη ἀπόκτησε καὶ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Γυμνασίου Ἡρακλείου, τοῦ πρώτου Γυμνασίου τῆς Κρήτης, ποὺ ἱδρύθηκε τὸ 1872 καὶ λε τούργησαν οἱ δυὸ πρώτες τάξεις μὲ γυμνασιάρχῃ τὸν Ἀντώνιο Μιχελιδάκη. Τὸ 1881, μὲ εἰσήγηση τοῦ Ἀντωνίου Βορεάδη, ἱδρύθηκαν καὶ οἱ ἄλλες δυὸ τάξεις.

Ὁ ἀείμνηστος Στέφανος Ξανθουδίδης ἐδώρησε τὴν πλούσια σὲ ἱστορικά, ἀρχαιολογικά καὶ φιλολογικά βιβλία βιβλιοθήκη

49. Βλ. Πρακτικά, Δημοτ. Συμβουλίου 14 Ἰουλ. 1912, τόμ. 10, σελ. 172

του στο Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἡρακλείου. Ἀλλὰ στὴ διαθήκη του ὑπῆρχε διάταξη ποὺ ἔλεγε : ὅσα βιβλία τῆς βιβλιοθήκης του ὑπάρχουν στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Μουσείου νὰ δοθοῦν στὴ Βικελαία. Καὶ δόθηκαν. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο εἶχε καὶ ἀρκετὰ ἄλλα διπλᾶ βιβλία τὰ ὁποῖα ἐδῶρθε στὴ Βικελαία.

Ἀπὸ τοὺς ἄλλους δωρητὲς ἀναφέρω τὸν καθηγητὴ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν Ἀνδρέα Ἀνδρεάδη, ποὺ ὅπως μοῦ ἔγραφε σὲ ἐπιστολὴ του εἶχε τὴν καταγωγή ἀπὸ τὴν Κρήτη, ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Μιχελιουδόπαπα. Τὸν ἐπισκέφτηκα στὸ σπίτι του στὴν ὁδὸ Φιλελλήνων καὶ τὸν παρακάλεσα νὰ δωρήσει τὴ βιβλιοθήκη του στὴν Κρήτη, μὲ τὴν ὁποία εἶχε δεσμούς. Ἡ παράκλησή μου ἔγινε ἀκουστὴ καὶ δῶρθε στὴ Βικελαία 1000 τόμους βιβλία ποικίλου περιεχομένου, ἀλλὰ κυρίως ἐπιστημονικά. Τὸ ὑπόλοιπο τῆς πλουσιότατης βιβλιοθήκης του δὲν ξέρω τί ἀπέγινε.

Ἄλλος δωρητὴς τῆς Βικελαίας εἶναι ὁ Ζαχαρίας Οἰκονόμου ποὺ δῶρθε 630 τόμους.

Οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀρχιμανδίτη Φώτιου Θεοδοσάκη ἐδώρυσαν τὴ βιβλιοθήκη του, 200 τόμους, στὴ Βικελαία. Ὁ ἀείμνηστος Φώτιος, ποὺ εἶχε σπουδάσει στὴν Ἰταλία, ἀδελφὸς τῆς μονῆς τῆς Grottaferatta, ἦταν φλογερὸς πατριώτης. Ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς λίγους ἱερωμένους ποὺ ἄφισαν τὸ εὐαγγέλιο καὶ ἄδραξαν τὸ ὄπλο καὶ πολέμησαν τὸν οὐρανοκατέβατο βάρβαρο κατακτητὴ. Καὶ ἀφοῦ κόπασε ὁ ὀρυμαγδὸς τῆς πρωτότυπης μάχης ὁ Φώτιος γύρισε στὰ ἐκκλησιαστικά του καθήκοντα καὶ λειτουργοῦσε στὸ Σκαλάνι. Ἀπὸ τὴ λειτουργία μὲ τὰ ἱερὰ ἄμφια τὸν πῆραν οἱ Γερμανοὶ καὶ τὸν τουφέκισαν. Ὑπῆρξε ἀπὸ τὰ πρῶτα θύματα τῶν Ναζί.

Πολὺ ἀξιόλογη εἶναι καὶ ἡ δωρεὰ τῶν βιβλίων τοῦ Ἀνδρέα Λυσιμάχου Καλοκαιρινοῦ, ἀποτελουμένη ἀπὸ 1000 τόμους σπουδαίων καὶ καλὰ συντηρουμένων βιβλίων. Γιὰ τὴ Βιβλιοθήκη αὐτὴ εἶχαμε στείλει στὴ Μαρία Καλοκαιρινοῦ τὸ 1932 τὸ ὑπ' ἀριθ. 267 ἔγγραφο τῆς Βιβλιοθήκης, μὲ τὴν παράκληση νὰ δωρήσει στὴ Βικελαία τὴ βιβλιοθήκη τοῦ συζύγου της. Αὐτὸ ποὺ δὲν κατορθώθηκε τότε πραγματοποιήθηκε τελευταῖα

χάρη στο ενδιαφέρον του κ. Ἀνδρέα Καλοκαιρινοῦ.

Ἄλλες ἀξιόλογες δωρεές εἶναι τοῦ Μάρκο Αὐγέρη καὶ τῆς Ἑλλης Ἀλεξίου, 2800 τόμοι. Τοῦ γνωστοῦ γλωσσολόγου Γεωργίου Πάγκαλου, τοῦ Γεώργου Ἀνεμογιάννη 1508 τόμοι, τοῦ γιατροῦ Ἀπολλόδωρου Μελισσειδῆ 515 τόμοι, τοῦ δικηγόρου Νίκανδρου Φραγκιαδάκη, τοῦ Ἀρη Χατζηδάκη καὶ πολλῶν ἄλλων, ποὺ παραλείπω νὰ ἀναφέρω τὰ ὀνόματά των, ἀπὸ ἐλλειψῆ χρόνου. Ἄλλωστε τὸν μακρὸν κατάλογο τῶν δωρητῶν μπορεῖτε νὰ δῆτε στὸ φυλλάδιο τῆς Ἑκθεσης.

Ἀσφαλῶς θὰ διερωτηθεῖ κανένας ἀπὸ σᾶς : Μὰ μόνο ἀπὸ δωρεές περιμένει νὰ πλουτιστεῖ ἡ Βικελαία; Δὲν ἀγόρασε ποτὲ βιβλία καὶ μάλιστα ἐκεῖνα ποὺ ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τὴν ἱστορία, τὴν ἀρχαιολογία κ.λπ. τοῦ τόπου μας;

Ὑπηρετήσα ὡς ἔφορος τῆς Βικελαίας μιὰ ὀλόκληρη εἰκοσαετία. Ἀπὸ τὸ 1926 μέχρι τὸ 1946, ὁπότε ἀπολύθηκα, πρῶτο θῦμα τῆς μανίας τῶν τότε διοικούντων. Στὸ μακροχρόνιο αὐτὸ διάστημα ὑπέβαλα πολλὰ ἀναφορὲς πρὸς τοὺς ἐκάστοτε δημάρχους γιὰ τὴν ἀγορὰ βιβλίων καὶ μάλιστα σπάνιων ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἴδια τὴν ἱστορία τοῦ Ἡρακλείου, ἀλλὰ οὐδέποτε λήφθηκαν ὑπ' ὄψει οἱ ἀναφορές μου. Ἡ μικρὴ πίστωση ποὺ ἀνέγραφε ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ Δήμου γιὰ τὴ Βιβλιοθήκη χρησιμοποιοῦνταν γιὰ νὰ πληρωθοῦν ἄχρηστα βιβλία ἢ περιοδικά, ποὺ οἱ ἐκδότες των προσκόμιζαν στὸ Δῆμο συστατικὰ γράμματα προΐσταμένων ὑπηρεσιῶν ἢ προσώπων.

Ἡ ἴδια κατάσταση ἐξακολούθησε καὶ στὰ ἀμέσως μεταπολεμικά χρόνια. Τελευταῖα, τὸ 1973 καὶ 74 ἀγοράστηκαν 900 περίπου τόμοι ἀπὸ πιστώσεις κονδυλίων δημοσίων ἐπενδύσεων.

Ἀπὸ τὴ σημερινὴ Δημοτικὴ Ἀρχὴ ἔχουν ἀγορασθεῖ μέχρι σήμερα 2000 περίπου τόμοι ἐκλεκτῶν βιβλίων, ἀντὶ συνολικῆς δαπάνης 600.000 δραχ.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐπιλογῆς τῶν βιβλίων ποὺ πρέπει νὰ ἀγοραστοῦν ἀπασχόλησε τὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Βιβλιοθήκης. Γιὰ νὰ παρακολουθήσει τὸ χεῖμαρρο τῶν ἐκδόσεων ἔγραψε τὴ Βιβλιοθήκη συνδρομητὴ στὸ Κέντρο Δημοσιογραφικῆς Ἐνημερώσεως καὶ Ἑρεῦνης. Τὸ Γραφεῖο αὐτὸ συγκεντρώνει ὅ,τι

γράφεται στὸν ἀθηναϊκὸ τύπο σχετικὰ μὲ τὶς νέες ἐκδόσεις καὶ στέλλει στὴ Βιβλιοθήκη τὰ ἀποκόμματα αὐτὰ τῶν ἐφημερίδων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ ἐκλογή τῶν βιβλίων ποὺ ἐνδιαφέρουν περισσότερο τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς Βιβλιοθήκης. Τὸ σωστὸ θὰ ἦταν νὰ ἀγοράζονται ὅλα τὰ ἐκδιδόμενα βιβλία, γιατί τὸ καθένα ἔχει τὸ δικό του ἐνδιαφέρον καὶ ὑπάρχουν καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι μελετητές. Ἀλλὰ αὐτό, ἐννοεῖται, θὰ ἐσῆμαινε μεγάλη οἰκονομικὴ ἐπιβάρυνση τοῦ Δήμου καὶ σοβαρὸ ζήτημα χώρου γιὰ τὴν τοποθέτησή των. Ἡ ἐκλογή τῶν βιβλίων γίνεται φυσικὰ κατὰ τὴν κρίση τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς.

Πρέπει νὰ τονιστεῖ τὸ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τῆς σημερινῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς γιὰ τὴ Βικελαία Βιβλιοθήκη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διάθεση πιστώσεων γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς Βιβλιοθήκης, ἱδρυσε ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1976 καὶ Τ μ ῆ μ α Δ α ν ε ι σ τ ι κ ῆ ς Β ι β λ ι ο θ ῆ κ η ς, γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση ἐκείνων ποὺ δὲν διαθέτουν χρόνον γιὰ νὰ μελετοῦν στὴ Βιβλιοθήκη τὶς ὥρες τῆς λειτουργίας της. Φυσικὰ πολῦτιμα καὶ σπάνια βιβλία δὲν δίδονται ἐκτὸς τῆς Βιβλιοθήκης.

Ἡ ὠφελιμότητα τῆς Δανειστικῆς Βιβλιοθήκης ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν κίνηση τῶν ἀναγνωστῶν τῆς κατηγορίας αὐτῆς. Τὸ 1976 δόθηκαν σὲ 600 μελετητὲς 2.260 βιβλία. Τὸν ἐπόμενο χρόνον 1977 διπλασιάστηκαν καὶ οἱ μελετητὲς ἔφθασαν τοὺς 1300 καὶ τὰ δανεισθέντα βιβλία ἦταν 5251. Τοὺς 5 μῆνες τοῦ 1978 ἔχουν δοθεῖ 4000 βιβλία. Ἡ συνεχὴς αὐτὴ αὔξησις τῶν ἀναγνωστῶν τῆς δανειστικῆς Βιβλιοθήκης εἶναι ἐνδειξη τῆς χρησιμότητάς της.

Τὰ δανειζόμενα βιβλία ἀνήκουν σ' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς διανοῆσης. Εἶναι λογοτεχνικά, ἱστορικά, παιδαγωγικά κ.λπ.

Η ΣΤΕΓΑΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ἡ στέγασις τῆς Βιβλιοθήκης εἶναι τὸ βασικὸ πρόβλημα ποὺ τὴν ἀπασχολεῖ ἀπὸ τὴν ἱδρυσή της μέχρι σήμερα καὶ παραμένει ἄλυτο. Ὅπως ἀνέφερα καὶ προηγουμένως τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀπασχόλησε τὸν Δῆμον ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἱδρύσεως τῆς Βιβλιοθήκης.

Ἡ ἀρχικὴ στέγασή της ἦταν στὰ ισόγεια δωμάτια τῆς παλιᾶς Νομαρχίας, πού, ὅπως τὰ χαρακτήρισε ὁ ἴδιος ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, ἦταν ὑγρά καὶ ἀνήλια, ἀκατάλληλα ὄχι μόνο γιὰ τοὺς ἀναγνώστες ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὴ τὴ διατήρηση τῶν βιβλίων.

Τὸ 1920 ἡ Νομαρχία ζήτησε τὴν ἐκκένωση τῶνωματίων αὐτῶν καὶ ὁ Δῆμος ἀναγκάστηκε νὰ μεταφέρει τὴ Βιβλιοθήκη στὰ τρία ισόγεια βορεινὰ δωμάτια τοῦ δημαρχιακοῦ καταστήματος, πού ἦταν τότε στὴ νοτιοανατολική γωνία τοῦ σημερινοῦ πάρκου Θεοτοκόπουλου, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Τράπεζα Κρήτης⁵⁰. Στὰ ἐπίσης ἀνήλια, γεμάτα μούχλα καὶ ὑγρασία δωμάτια τοῦ δημαρχιακοῦ καταστήματος παράλαβα τὴ Βιβλιοθήκη τὸ Γενάρη τοῦ 1926, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τὸ 1932. Ὅταν τότε τελείωσε τὸ λεγόμενο «Δημοτικὸ Μέγαρο τῶν Ἀκτάρικων» ἀποφασίστηκε νὰ μεταφερθεῖ ἐκεῖ τὸ 1932. Ποῦ ὅμως; Πάλι στοὺς ισόγειους, σκοτεινοὺς καὶ ὑγροὺς χώρους τοῦ «μεγάρου»!

Ἐκεῖ, τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1932, ἔγινε φιλολογικὸ Μνημόσυνο τοῦ ἱδρυτῆ της Δημήτριου Βικέλα μὲ ὀργανωτικὴ Επιτροπὴ, τὸν δήμαρχο Ανδρέα Παπαδόπουλο, τὸ Γυμνασιάρχη Ἀνδρέα Βουρδουμπάκη, τὸ διευθυντὴ τοῦ Μουσείου Σπ. Μαρινάτο, τὸ γιατρὸ Ἀπολλόδορο Μελισσειδῆ, τὸ δικηγόρο Νικόλαο Μεϊμαράκη, τὸ Γιάννη Μουρέλλο, τὸ φυτοπαθολόγο Εὐάγ. Εὐαγγελίδη καὶ τὸν Ἐφορο τῆς Βιβλιοθήκης. Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Βικέλα καὶ τὴν ἱστορία τῆς Βιβλιοθήκης μίλησε ὁ Ἄρης Χατζηδάκης.

Στοὺς ἀνήλιους αὐτοὺς χώρους πέρασε τὰ χρόνια τοῦ μεσοπολέμου. Στὸ διάστημα αὐτὸ τὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Βιβλιοθήκης ἀπασχόλησε ἐπανειλημμένα τὸ ζήτημα τῆς στέγασής της.

Τὸ 1938 ἔγινε πρόταση νὰ στεγαστεῖ στὴν οἰκία Καπετανάκη στὴ δυτικὴ γωνία τῆς διασταύρωσης τῆς λεωφόρου Καλοκαιρινοῦ μὲ τὴν ὁδὸ Ἀγ. Μηνᾶ, ὅπως ἦταν τότε. Ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ, πού ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τὸν πρόεδρο τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Γεώργιο Ρασιδάκη, τὸν δήμαρχο Μηνᾶ Γεωργιάδη

50. Βλ. Πρακτικὰ Μόν. Ἐπιτρ. 15 - 10 - 1920, τόμ. 13, σελ. 159 - 160

τὸ Λυκειάρχῃ Ἐμ. Πετράκη, τοὺς δικηγόρους Γε. Ὀργ. Κοκκινάκη, Ἐμμαν. Ξανθάκη, Μάνθο Πλεύρη καὶ Στυλ. Δημόπουλο καὶ τὸ Γιάννη Μουρέλλο ἀπέρριψε τὴν πρόταση ὕστερα ἀπὸ εἰσήγησίν μου, γιὰ τὸ ἀκατάλληλο τοῦ χώρου καὶ τοῦ κινδύνου πυρκαϊᾶς ἀπὸ τὰ ἰσόγεια καταστήματα.

Στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ὅπου εἶναι σήμερα τὰ γραφεῖα Τουρισμοῦ καὶ ἡ πίστα γιὰ τὸ παρκάρισμα τῶν τουριστικῶν λεωφορείων ἦταν ἕνας χῶρος πολλῶν τετραγωνικῶν μέτρων, ἰδιοκτησία τοῦ Δημοσίου, ποὺ προοριζόταν γιὰ νὰ οἰκοδομηθεῖ τὸ μέγαρον τῶν Δημοσίων Ἔργων. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ ὑπηρεσία αὐτὴ στεγάστηκε στοὺς στρατώνες, τοὺς γνωστοὺς τότε μὲ τὸ ὄνομα *κ ι χ ι λ ἄ δ ε ς*, ποὺ διασκευάστηκαν, ὅπως τοὺς βλέπομε σήμερα, γιὰ τὴ στέγαση τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, τὸ παραπάνω οἰκόπεδο ἦταν διαθέσιμο. Τὸ 1939 ἔγινε ἔγγραφο τοῦ Δήμου, μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ τότε δημάρχου Μηνᾶ Γεωργιάδη πρὸς τὸ Υπουργεῖο Οἰκονομικῶν, διευθύνση Δημοσίων Κτημάτων, μὲ τὴν παράκληση νὰ ἐκχωρήσῃ στὸ Δῆμο ἐπὶ πληρωμῇ μὲ δεκαετὴ ἐξόφληση τὸ οἰκόπεδο αὐτό, γιὰ νὰ ἀναγερθεῖ ἐκεῖ ἡ «Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν», «ὥστε νὰ σχηματισθεῖ ἐκεῖ ἐν καλλιτεχνικὸν δίπτυχον, ὅπερ νὰ συγκεντρῶνῃ ἅπασαν τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν τῆς πόλεως». Ἡ παράκληση δὲν ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Δημόσιο.

Τὴν περίοδο ἐκείνη, 1938 - 1940, τὸ θέμα τῆς στέγασης τῆς Βιβλιοθήκης ἀπασχόλησε σοβαρὰ τὸ Δῆμο. Στὴ συνεδρίαση τῆς ἰδίας Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τὸ Δεκέμβριο 1938 ὁ δήμαρχος ἀείμνηστος Μηνᾶς Γεωργιάδης εἶπε τὰ παρακάτω, ποὺ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ μεταφέρω ἐδῶ αὐτοῦσια :

«Τὸ ζήτημα τῆς Βιβλιοθήκης εἶναι ἓν ἐκ τῶν σοβαρωτέρων, ἅτινα ἀπασχολοῦν σήμερον τὴν Δημοτικὴν Ἀρχήν, καὶ θεωρεῖ ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνοικοδομήσεως εἰδικοῦ μεγάρου διὰ τὴν στέγασιν τόσοσιν αὐτῆς ὅσον καὶ τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ μεγάρῳ δεόν ὅπως ληφθῇ πρόνοια ὅπως κατασκευασθῇ αἰθουσα διαλέξεων, οὕτως ὥστε, ἐν τῷ μεγάρῳ τούτῳ, τὸ ὅποιον ἐπαξίως δύναται νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα *ΟΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ*, θὰ

στεγασθῇ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ τόπου μας.

Παραλλήλως πρὸς τὰ τόσα ἄλλα διὰ τὰ ὁποῖα φροντίζει ὁ Δήμος εἶναι ἀνάγκη νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του καὶ πρὸς τὸ σοβαρὸν τοῦτο ζήτημα τῆς Βιβλιοθήκης, ἡ ὁποία, δύναται τις νὰ εἴπῃ, εἶναι τὸ θερμοκήπιον ἔνθα ἀναπτύσσονται οἱ νέοι πολῖται, εἶναι τὸ ἴδρυμα ἐκεῖνο ἐν τῷ ὁποίῳ τίθενται τὰ θεμέλια τῆς μελλούσης ἐξελίξεως αὐτῶν. Ἐκτὸς τούτου δὲ ἡ βιβλιοθήκη δύναται νὰ γαλουχήσῃ ὄχι μόνον τὴν νεολαίαν ἀλλὰ καὶ τοὺς πολίτας νὰ μορφώσῃ καὶ νὰ τέρψῃ ἀκόμη.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τείνοντες ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ προκηρύξωμεν διαγωνισμόν διὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ σχεδίου Μεγάρου Βιβλιοθήκης. Ὁ κ. Μάργαρης, ὁ ὁποῖος ἐπιθεώρησε τὴν Βιβλιοθήκην, μᾶς ἀπέκλεισεν ὡς ἐντελῶς ἀκατάλληλον τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης, μᾶς ὑπέδειξεν δὲ ὡς χῶρον κατάλληλον διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μεγάρου Βιβλιοθήκης τμῆμα τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ μελετωμένου πάρκου ἐν τῇ παλαιᾷ Νομαρχίᾳ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ χῶρος οὗτος προορίζεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς πάρκου, τουθόπερ στερεῖται ἡ πόλις μέχρι σήμερον, καὶ ἐπειδὴ ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἀνέγερσις ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τῆς βιβλιοθήκης θὰ βλάψῃ τὸν σκοπὸν τοῦ πάρκου, ἀνεζήτησα ἄλλα-χοῦ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ καταλλήλου οἰκοπέδου, τοῦ συγκεντρώνοντος τὴν ἰδεώδη θέσιν διὰ μίαν βιβλιοθήκην, ἥτοι κεντρικὴν μὲν διὰ νὰ εἶναι εἰς τὸ κοινὸν πρόχειρος, καὶ συγχρόνως ἀποκεντρὸν διὰ νὰ εἶναι μακρὰν παντὸς θορύβου, κατὰ τὸ δυνατόν.

Ὡς τοιαύτην δὲ θέσιν εὑρον κατάλληλον τὴν πλατείαν Δασκαλογιάννη. Ἐν τῇ πλατείᾳ ταύτῃ ὁ Δήμος κέκτηται οἰκόπεδον ἐκτάσεως 531 τ.μ. ἥτοι 20,95 x 27,76 μ., ἐκεῖ ἔνθα στεγάζεται σήμερον ἡ Δημοτικὴ Μουσικὴ. Ἡ πλατεία Δασκαλογιάννη δύναται νὰ διαρρυθμισθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ ἐξωραϊσθῇ καὶ ἐξωτερικῶς ἡ Βιβλιοθήκη, τοποθετουμένης μάλιστα εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας καὶ τῆς προτομῆς τοῦ Δασκαλογιάννη ...».

«Ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ, κατόπιν τῶν γενομένων ἐπὶ τοῦ θέματος συζητήσεων, ὑποβάλλει πρὸς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τὴν εὐχὴν ὅπως προκηρυχθῇ διαγωνισμὸς διὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ σχεδίου τοῦ μεγάρου τῆς Βιβλιοθήκης ἐν τῷ δημοτικῷ οἰκοπέδῳ τῆς πλατείας Δασκαλογιάννη.

Τὸ μέγαρον δέον νὰ προβλέπη τὴν ἐγκατάστασιν βιβλιοθήκης 100.000 τόμων βιβλίων, τὴν ὑπαρξιν δύο ἀναγνωστηρίων, ἐπιστημόνων καὶ μαθητῶν, τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου ἀριθμοῦντος πλεόν τῶν 2000 τόμων, καὶ τὴν ὑπαρξιν εὐρυχώρου αἰθούσης διαλέξεων, ἐκθέσεων καὶ καλλιτεχνικῶν ἐν γένει συγκεντρώσεων, γραφείων ὑπηρεσίας, ἱματιοθήκης καὶ λοιποὺς ἀναγκαίους χώρους...»

Τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο ἀποδέχτηκε τὴν εὐχὴ τῆς Ἐπιτροπῆς, προκηρύχτηκε ὁ ἀρχιτεκτονικὸς διαγωνισμὸς καὶ δημοσιεύτηκε στὸ ἀρμόδιο ὄργανο τοῦ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος, τὰ Τεχνικὰ Χρονικά, τεύχος 18 τοῦ 1940. Πολλοὶ ἀρχιτέκτονες ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ θέμα καὶ ὑποβλήθηκαν 10 σχέδια, τὰ ὁποῖα βρισκόταν στὸ γραφεῖο τῆς Μηχανικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Δήμου. Ἡ κατάστασις τίς παραμονὲς τοῦ πολέμου δὲν ἐπέτρεψε τὴ σύγκλησιν τῆς Ἐπιτροπῆς κρίσεως γιὰ τὴ βράβευσι τοῦ καλύτερου σχεδίου. Τὰ σχέδια ἔμεναν σφραγισμένα καὶ ἔτσι ἀνοιχτὰ κήκον ὅταν βομβαρδίστηκε τὸ Δημαρχεῖο.

Ὑστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο τὸ νέο Δημοτικὸ Συμβούλιο, παρὰ τὴν παραπάνω ἀπόφασιν τοῦ προηγούμενου Συμβουλίου, ἐνέκρινε σχέδιον τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ Ἰωάννη Βαρκαράκη γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν μεγάρου πρὸς οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευσιν στὸ δημοτικὸ οἰκόπεδον τῆς πλατείας Δασκαλογιάννη, ποὺ προοριζόταν γιὰ τὴ Στέγη Γραμμάτων. Οἱ τότε δημοτικοὶ ἄρχοντες προτίμησαν ἀντὶ τῆς Στέγης Γραμμάτων νὰ ἐξασφαλίσουν μερικὰ ἐνοίκια στὸ Δῆμο.

Ὁ Πόλεμος, ἡ κατάρρα τῆς ἀνθρωπότητος, ἀνέκοψε φυσικὰ κάθε δράσιν γιὰ τὴ βελτίωσιν τῆς Βιβλιοθήκης. Καὶ ὅχι μόνον αὐτό. Τὸ ἀναγνωστήριον τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὸ κάτω ἀπ' αὐτὸ ὑπόγειον ἐγίνε καταφύγιον, ὅπου ἔτρεχε νὰ σωθεῖ ὁ κόσμος ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς. Ἡ εἴσοδος τῆς Βιβλιοθήκης ἦταν ἀνοικτὴ καὶ τίς 24 ὥρες τοῦ ἡμερονυκτίου, ἐκτεθειμένη σὲ κάθε κίνδυνον κλοπῆς, πυρκαϊᾶς κ.λπ.

Ἡ ἄθλια αὐτὴ κατὰστασις συνεχίστηκε καὶ τὸ 1941 καὶ 1942. Τὸ φεβρουάριον τοῦ 1943 κατέπλευσε στὸ λιμάνι τοῦ Ἡρακλείου τὸ πλοῖον KAMELIA μὲ τὸ σιτάρι καὶ τὰ ἄλλα

τρόφιμα τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Καὶ γεννήθηκε τὸ ζήτημα ἀποθήκευσής των. Κατάλληλοι χώροι γι' αὐτὸ θεωρήθηκαν ἡ αἶθουσα αὐτῇ, ποὺ στέγαζε τότε τὸν κινηματογράφο «MINΩA» καὶ ἡ Βικελαία Βιβλιοθήκη! Στὴν εἰσοδὸ τῆς ἀνοίξαν στὸ τσιμεντένιο πάτωμα μιὰ τρύπα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔχυναν στὸ ὑπόγειο τὸ σιτάρι. Τὰ τσουβάλια μὲ τὰ ὄσπρια, τὸ ρύζι καὶ τὴ ζάχαρη τὰ ἀποθέσαν πάνω στὰ τραπέζια τοῦ ἀναγνωστηρίου καὶ στὶς βιβλιοθήκες, ποὺ εἶχαμε φτιάξει μὲ τὸν κ. Σταυρινίδη καὶ εἶχαμε τοποθετήσει τοὺς κώδικες τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου, ποὺ εἶχαμε περιμαζέψει ἀπὸ τὴν πλατεία Δασκαλογιάννη, ὅπου τὸ εἶχαν πετάξει οἱ Γερμανοί. Εὐκόλο νὰ φανταστεῖ κανένας τὶς στρατιῆς τῶν ποντικῶν, ποὺ, πεινασμένοι κι αὐτοί, ἔτρεξαν ἀπὸ ὅλη τὴν πόλη στὸ σιτάρι γιὰ . . . συνεστίαση!

Ἡ χρῆση αὐτῇ τῆς Βιβλιοθήκης, γιὰ τὴν ἀποθήκευση ὅχι μόνο τῆς πνευματικῆς τροφῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ὑλικῆς, ἐξακολούθησε ὥς τὸ τέλος τῆς γερμανικῆς Κατοχῆς.

Ἀλλὰ τὸ σοβαρότερο γεγονός ποὺ ἀπειλῆσε τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴ τῆς Βιβλιοθήκης ἦταν ὁ ἀδικαιολόγητος «συμμαχικός» βομβαρδισμὸς τῆς πόλης τοῦ Ἡρακλείου τὸ φθινόπωρο τοῦ 1943. Μιὰ ἀπὸ τὶς βόμβες ἐκεῖνες ἔπεσε στὴν ἄκρη τοῦ παλιοῦ βυζαντινοβενετικοῦ τείχους κι ἀπ' ἐκεῖ γλύστρησε, μπῆκε ἀπὸ τὸ μεσαῖο ἀνατολικὸ παράθυρο τοῦ ἀναγνωστηρίου καὶ ἔπεσε πάνω στὰ τσουβάλια μὲ τὰ φασόλια! Ἡ βόμβα δημιούργησε στὸν κόσμον πανικὸ. Κανεὶς δὲν πλησίαζε στὴ Βιβλιοθήκη καὶ οἱ περίοικοι ἐγκαταλείψαν τὰ σπίτια τους, περιμένοντας τὴν ἔκρηξη τῆς βόμβας, νομίζοντας πὼς ἦταν ὥρολογιακή. Ἀλλὰ φαίνεται πὼς καὶ ἡ βόμβα λυπήθηκε τὴ Βιβλιοθήκη καὶ δὲν ἔσκασε. Ἄν σκοῦσε δὲν θὰ ὑπῆρχε σήμερα ζήτημα νὰ μᾶς ἀπασχολεῖ. Ὑστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες, ἀφοῦ δὲν ἔσκασε, οἱ Γερμανοὶ πῆραν τὸν ὑπόδικον τότε Ἀνύχη ἀπὸ τὴ Χρυσοπηγή, γιὰ νὰ τὴν μεταφέρει ἔξω, μὲ τὴν ὑπόσχεση, ὅτι θὰ τὸν ἀφήσουν ἐλεύθερον. Ὅπως καὶ ἔγινε. Κι ἔτσι ἀπαλλάχτηκε ἡ Βικελαία ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη τῆς βόμβας.

Τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1943 μέχρι τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1944 δὲν ξέρω τί γινόταν στὴ Βιβλιοθήκη, γιατί,

ὕστερα ἀπὸ ἐγγραφή ἐντολή τῆς Κράισκομαντατούρ, ἀπολύθηκε ἀπὸ τὸ Δῆμο, ὑποψήφιος γιὰ τὰ κρεματόρια τοῦ Ἰουσβίτς. Εὐτυχῶς μὲ εἰδοποίησαν μὲ τὸ ἐγγραφὸ τους πρὸς τὸ Δῆμο κι ἔτσι μοῦ δόθηκε ἡ ἀφορμὴ νὰ φύγω καὶ δὲν κατώρθωσαν, παρὰ τὶς προσπάθειές των καὶ τὶς ἐρευνές των μὲ τὸν διερμηνέα των Διομήδη Τσακίρη, νὰ μὲ συλλάβουν.

Ἀπὸ τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1944 μέχρι τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1946 ἡ Βιβλιοθήκη λειτούργησε στὸν ἴδιο ἰσόγειο χῶρο τοῦ μεγάρου Ἀκτάρικων. Τὸ 1947 τὴν μεταφέραν στὸν πρῶτο ὄροφο τοῦ ἰδίου μεγάρου, ὅπου στεγάζεται ἔκτοτε.

Στὰ τριάντα χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τότε δὲν κατορθώθηκε νὰ ἀντιμετωπίσει ὁ Δῆμος ριζικὰ τὸ ζήτημα τῆς στέγης τῆς Βιβλιοθήκης. Τὸ 1960, ὕστερα ἀπὸ τὴ μεταφορὰ τοῦ ταχυδρομείου καὶ τοῦ τηλεγραφείου ἀπὸ τὸ οἶκημα τοῦ Παναερίου Νοσοκομείου στὴ γωνία τῶν ὁδῶν 25 Αὐγούστου καὶ Κορωναίου, τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο ἀποφάσισε⁵¹ νὰ μεταφέρει τὴ Βικελαία στὸ σαραβαλιασμένο αὐτὸ κτήριο, «ἀφοῦ προηγουμένως διακριβωθῇ ἡ στατικὴ δυνατότης αὐτοῦ καὶ γίνουν αἱ ἀναγκαῖαι διαρρυθμίσεις τοῦ ἀκινήτου»⁵².

Ἀλλά, εὐτυχῶς, ὕστερα ἀπὸ ἐγγραφο διαμαρτυρία τῆς Ἑταιρείας Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν καὶ τοῦ Συλλόγου «Λόγος καὶ Τέχνη», ματαιώθηκε ἡ μεταφορὰ τῆς στὸ ἐντελῶς ἀκατάλληλο αὐτὸ οἶκημα.

Τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο σὲ ἄλλη ἀπόφασή του τὸ 1972⁵³ «θεωρεῖ ἀπαραίτητον τὴν ἀνάγκην μεταστεγάσεως ἐν τῷ μέλλοντι τῆς Δημοτικῆς Βικελαίας Βιβλιοθήκης ἐκ τοῦ δημοτικοῦ μεγάρου Ἀκτάρικα εἰς νέον τοιοῦτον εἰδικῆς κατασκευῆς ἐπὶ τούτῳ, διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν ὑψίστης σημασίας καὶ ἀξίας βιβλίων τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου».

Ἐκφράζει τὴν εὐχὴν ὅπως προωθηθῇ ἡ διαδικασία διὰ τὴν

51. Βλ. Πρακτικὰ Δημοτ. Συμβουλίου 29 Ἰανουαρ. 1960, τόμ. 75, σελ. 369

52. Βλ. Πρακτικὰ Δημοτ. Συμβουλίου 19 - 2 - 1960, σελ. 424

53. Βλ. Πρακτικὰ Δημοτ. Συμβουλίου τοῦ 1972, ἀριθ. ἀποφάσ. 257, τόμ. 94, σελ. 347

ἐπίλυσιν τοῦ ἀπὸ ἐτῶν ὑφισταμένου προβλήματος τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ πνευματικοῦ κέντρου τῆς πόλεως, ἐνθα θὰ εὔρουν στέγην τόσον ἡ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη ὅσον καὶ τὸ θέατρον καὶ οἱ πνευματικοὶ Σύλλογοι αὐτῆς».

Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἦταν μόνο εὐχές. Καὶ ἡ κατάστασις τῆς Βιβλιοθήκης παραμένει ἡ ἴδια, ὥστε νὰ γεννᾶται, ἐκτὸς ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ πρόβλημα χώρου ὄχι γιὰ τὴν κανονικὴ τοποθέτησιν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ στίβαγμα τῶν νέων βιβλίων τῶν δωρεῶν καὶ ἐκείνων ποὺ ἀγοράζονται.

Τὸ θέμα γιὰ τὴν ὀριστικὴ καὶ κατάλληλη στέγασιν τῆς Βιβλιοθήκης ἀπασχόλησε τελευταία καὶ τὸν δήμαρχο κ. Καρέλλη. Καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα ἡ ἐξεύρεσις οἰκοπέδου ἀνάλογης ἔκτασις καὶ σὲ κατάλληλη θέσιν γιὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Στέγης Γραμμάτων. Καὶ σὰν τέτοιο θεωρεῖται τὸ οἰκόπεδο ποὺ ἦταν ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, στὴν ὁδὸ ταξιάρχου Μαρκοπούλου. Ἡ θέσις πραγματικὰ εἶναι κατάλληλη, γιατί, ἐνῶ εἶναι κεντρικὴ εἶναι μακριὰ ἀπὸ τοὺς θορύβους τῶν τροχοφόρων, ποὺ εἶναι πολὺ ἐνοχλητικοὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐργασία.

Ἡ σημερινὴ ἐρειπωμένη οἰκοδομὴ ἀνῆκε παλαιότερα στὴ Δημογεροντία Ἡρακλείου καὶ χρησιμοποιοῦνταν γιὰ νοσοκομεῖο, γνωστὸ μέχρι τελευταία μὲ τὸ ὄνομα Σ π ι τ ἄ λ ι α, δηλαδὴ νοσοκομεῖο. Σήμερα ἀνήκει στὸ Δημόσιο. Ὁ Δήμος, σὰν φυσικὸς διάδοχος τῆς Δημογεροντίας Ἡρακλείου, εἶχε μεταβιβάσει τὴν κυριότητά του στὸ Δημόσιο γιὰ νὰ κτίσει δημοτικὸ σχολεῖο. Ἀλλὰ γιὰ δημοτικὸ σχολεῖο χρειάζονται 3.000 τ.μ., σύμφωνα μὲ τοὺς εἰδικοὺς κανονισμοὺς, καὶ τὸ οἰκόπεδο αὐτὸ εἶναι μόνο 950 τ.μ. Γι' αὐτὸ μέχρι σήμερα δὲν κτίστηκε τὸ σχολεῖο καὶ ὁ χώρος παραμένει ἀχρησιμοποίητος καὶ θὰ μπορούσε νὰ διατεθεῖ γιὰ νὰ γίνῃ ἐκεῖ ἡ Στέγη Γραμμάτων.

Μὲ βάση τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὁ Δήμος ἔστειλε στὸ Ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν, Διεύθυνση Δημοσίων κτημάτων ἐγγραφο, μὲ ἀριθ. Πρωτ. 1596 στὶς 8 Φεβρ. 1977, καὶ ζητοῦσε τὴν «ἐπιστροφή τοῦ οἰκοπέδου αὐτοῦ στὸν Δήμο γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὴ στέγασιν τῆς Βικελαίας Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης, ἡ

ὁποία θὰ καλύψει καὶ πανεπιστημιακὲς ἀνάγκες μὲ τὴν ἴδρυσιν τῶν Πανεπιστημιακῶν Σχολῶν».

Τὸ αἶτημα αὐτὸ τοῦ Δήμου κατατέθηκε καὶ στὴν τότε Βουλὴ ἀπὸ τοὺς βουλευτὲς τοῦ νομοῦ κ.κ. Ψαράκη, Πλεύρη καὶ Ξηλούρη. Δυστυχῶς τὸ Δημόσιο ἔμπλεξε τὸ ζήτημα στὰ γρανάζια τῆς γνωστῆς γραφειοκρατίας, ὅπου ἐξακολουθεῖ νὰ βρίσκεται.

Τὰ παραπάνω μοῦ ὑπενθυμίζουν μιὰ παροιμία τοῦ σοφοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ :

Ἔμπα στὸ κελὶ πορέψου
κι ἔβγα στὴν αὐλὴ σουρέψου.

Ἄν τελικὰ ὁ Δήμος δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἀπελευθερώσει τὸ οἰκόπεδο τῆς ὁδοῦ ταξιάρχου Μαρκόπουλου ἄς ἀναζητήσει χῶρο δικό του, γιὰ νὰ λύσει τὸ πρόβλημα ποὺ περιμένει τὴ λύση του 70 χρόνια.

Στὴν ὁδὸ Ἀνδρόγεω, ἀπέναντι στὸ Δημαρχεῖο, ὑπάρχει τὸ δημοτικὸ οἰκόπεδο, ποὺ χρησιμοποιεῖται σήμερα γιὰ τὴ στάθμευση αὐτοκινήτων. Ἡ θέση, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, συγκεντρώνει καὶ ἱστορικὰ προσόντα. Ἡ σημερινὴ πλατεία Καλεργῶν ἦταν παλαιότερα τὸ κέντρο τοῦ Μεγάλου Κάστρου. Οἱ Βενετσάνοι τὴν ἔλεγαν Piazza dei Signori, δηλαδὴ πλατεία τῶν ἀρχόντων, γιὰτὶ γύρω τριγύρω βρισκόταν τὸ δουκικὸ ἀνάκτορο. ὁ Ἅγιος Μάρκος, ἡ Λότζα, ἡ μητρόπολη τοῦ Ἁγ. Τίτου, τὸ ἀνάκτορο τοῦ Capitain Grande, δηλαδὴ τοῦ Ναυάρχου τὸ ἀνάκτορο τοῦ Στρατιωτικοῦ διοικητῆ κ.λπ.

Ἄν δὲν ἀποδεσμεφεῖ τὸ οἰκόπεδο «Σπιτάλια» — καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐνισχύσουν τὴν προσπάθεια τοῦ Δήμου οἱ βουλευτὲς τοῦ νομοῦ, τὰ πνευματικὰ καὶ πολιτιστικὰ σωματεῖα καὶ ὀργανισμοί, ἀκόμη καὶ οἱ Ἑρακλειῶτες — ἄς μελετήσῃ τὴν καλύτερη χρησιμοποίησιν τοῦ σημερινοῦ πάρκου αὐτοκινήτων, πρὸς τὸ σκοπὸ τῆς ὀριστικῆς στέγασης τῆς Βιβλιοθήκης σὲ κατάλληλο οἶκημα.

Πρὶν τελειώσω ἤθελα νὰ πῶ λίγα λόγια καὶ γιὰ τὸ Τουρκικὸ Ἀρχεῖο.

Τὸ λεγόμενο Τουρκικὸ Ἀρχεῖο Ἡρακλείου ἀποτελοῦν οἱ χειρόγραφοι κώδικες τοῦ Ἱεροδικείου Ἡρακλείου, γραμμένοι στὴν τουρκικὴ γλῶσσα μὲ τὴν παλιὰ ἀραβικὴ γραφὴ, ποὺ μποροῦν νὰ τὴ διαβάσουν μόνο ὅσοι τὴν ἔχουν σπουδάσει εἰδικά. Στους κώδικες αὐτοὺς ἀναφέρονται γεγονότα τῆς ματωμένης καὶ δακρύβρεκτης περιόδου δυόμισυ αἰώνων, ποὺ μαρτύρησε ἡ Κρήτη κάτω ἀπὸ τὸ φάσγανο τοῦ πιὸ βάρβαρου κατακτητῆ ποὺ πέρασε ἀπ' αὐτὸ τὸν τόπο.

Τὸ πῶς διασώθηκε κατὰ τὴ γερμανικὴ κατοχὴ καὶ πῶς περιῆλθε στὴ Βικελαία Βιβλιοθήκη ἀποτελεῖ μιὰ ξεχωριστὴ ἱστορία, ποὺ δὲν εἶναι τώρα ἡ ὥρα νὰ ποῦμε. Ὅπωςδὴποτε σήμερα ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο τμῆμα τῆς Βικελαίας Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἡ τύχη του ἔχει συνδεθεῖ ἄρρηκτα μὲ τὴν τύχη τῆς Βιβλιοθήκης. Γι' αὐτὸ στὶς μελέτες καὶ τὰ σχέδια γιὰ τὴ μόνιμη στέγαση τῆς Βιβλιοθήκης πρέπει νὰ προβλέπεται καὶ ἡ ἀνετη στέγαση καὶ ὀριστικὴ τακτοποίηση τοῦ Ἀρχείου τούτου, γιατί τώρα καὶ σαράντα χρόνια ποὺ βρίσκεται στὴ Βιβλιοθήκη οἱ κώδικες εἶναι τοποθετημένοι σὲ πρόχειρες βιβλιοθήκες ποὺ κάναμε μὲ ξύλα μαζεμένα ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ γερμανικοῦ βομβαρδισμοῦ.

Σ' ὁλόκληρὴ τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει ἓνα παρόμοιο πλήρες Ἀρχεῖο γιὰ τὴν Τουρκοκρατία, γεμάτη ἀπὸ ἱστορικὰ γεγονότα, ποὺ ἀναφέρονται ὁλοζώντανα στὶς ἀποφάσεις τοῦ Ἱεροδικείου.

Τὸ Ἀρχεῖο αὐτὸ θὰ εἶχε πάρει ἀσφαλῶς τὸ δρόμο ποὺ πῆραν τὰ παρόμοια Ἀρχεῖα τῶν Χανιῶν καὶ τοῦ Ρέθυμνου, τὸ δρόμο τῆς καταστροφῆς, ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ Νικόλαος Σταυρινίδης, ποὺ τώρα καὶ πενήντα χρόνια ἔχει ταυτίσει τὴν τύχη καὶ τὴ ζωὴ του μὲ αὐτὸ τὸ Ἀρχεῖο. Κανένας πρὶν ἀπ' αὐτὸν δὲν κατανόησε τὴ σημασία αὐτῶν τῶν ἐγγράφων γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Κρήτης. Αὐτὸ τὸ Ἀρχεῖο τὸν σύνδεσε τόσο μὲ τὴν Κρήτη, ὥστε, Μικρασιάτης αὐτός, εἶναι ὁ μόνος ποὺ γνωρίζει μὲ τὸ Ν καὶ μὲ τὸ Σ τὴν ἱστορία της κατὰ τὴν Τουρκοκρατία. Θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργο ἂν ἦταν δυνατόν νὰ τοῦ δοθεῖ κάθε εὐκολία γιὰ νὰ γράψει τὴν

Κρητική Ίστορία τῆς περιόδου αὐτῆς, στήν ὥριμη ἡλικία ποῦ εἶναι.

Εὐτυχῶς τελευταῖα δημοσιεύτηκαν οἱ μεταφράσεις δυὸ χιλιάδων περίπου ἱστορικῶν ἐγγράφων, ἀφορώντων εἰς τὴν Ίστορίαν τῆς Κρήτης, σὲ τρεῖς ὀγκῶδεις, μεγάλου σχήματος, τόμους, ποῦ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος ἔχουν κυκλοφορήσει καὶ ὁ τρίτος θὰ κυκλοφορήσει πολὺ σύντομα.

Μὲ τὴν ἐκδοσὴ αὐτὴ ἐγίνε γνωστὸ στὸ Ἑλληνικὸ Κοινὸ ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν Κωδίκων τοῦ Ἱεροδικείου καὶ ἐκτιμήθηκε ἡ συμβολὴ τῶν πληροφοριῶν τῶν ἐγγράφων αὐτῶν γιὰ τὴ σωστὴ ἀξιολόγησιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ σημερινὴ Δημοτικὴ Ἀρχὴ κατανόησε τὴ σπουδαιότητα τῶν μεταφράσεων τῶν ἐγγράφων αὐτῶν καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ συνεχίσῃ μὲ δημοτικὴ δαπάνη τὴν ἐκδοσὴ καὶ τῶν ὑπολοιπομένων μεταφράσεων, ποῦ ἔχουν ἤδη γίνῃ ἀπὸ τὸν κ. Σταυρινίδη.

Τὸ θέμα «Τουρκικὸ Ἀρχεῖο» εἶναι σοβαρὸ ὅσο καὶ ἡ Βιβλιοθήκη. Εἶναι ἀνάγκη νὰ εὑρεθῇ τουρκομαθὴς στὸν ὁποῖο νὰ παραδώσῃ τὴ σκυτάλη ὁ κ. Σταυρινίδης.

Ἄς εὐχηθοῦμε γιὰ τὴν καλὺτερη ἀλλὰ καὶ τὴν ταχύτερη λύσιν σ' ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα.

Βασιλικὴ τοῦ Ἀγ. Μάρκου 5 Ἰούλι 1978

